

ÅRSTIDSBREVET

for steinerbarnehagene i Norge
høst 2010

Bilde fra Veslebrun Steinerbarnehage

Neste deadline: 10. november.

Omslagsbilder

forsiden: St Gøran dører dragen. Nederland, tidligere 1400-tal.

baksiden: foto, Johan Adriaenssen.

Årstidsbrevet

Utkommer med fire nummer hvert år og utgis av Steinerbarnehageforbundet i Norge,
e-mail: forbundet@steinerbarnehagene.no
Sekretær: Grete Gulbrandsen, telefon: 957 23 918 (mandag).

Steinerbarnehageforbundet er medlem av det internasjonale steinerbarnehageforbundet, IASWECE, www.iaswece.org

Redaktør:

Mette Johannessen.

Redaksjonsråd:

Styret i Steinerbarnehageforbundet i Norge.

Årstidsbrevet henvender seg fortrinnsvis til forbundets medlemmer og er en felles arena for å drøfte faglige spørsmål. Tidsskriftet er også tenkt for alle med interesse for Steinerpedagogikk og barns oppvekstvilkår generelt.

Årstidsbrevet baserer seg på bidrag som inneholder:

- * egne erfaringer, observasjoner, undersøkelser og forskning;
- * praktiske gjøremål og pedagogiske innspill;
- * innlegg angående litteratur og kildematerialer;
- * tilbakemeldinger og spørsmål.

www.steinerbarnehagene.no

Innhold

4	Bare et barn
<i>Trond Viggo Torgersen</i>	22	Kulturimpulsen i Steinerbarnehagen
<i>Frode Thorjussen</i>
5	Fra redaksjonen	26	Nei til kartlegging av alle barnehagebarn
6	Nytt fra styret	27	VGs sensasjonelle avsløringer
<i>Rigmor Haugen Jensen</i>
7	Nytt fra RSH	28	Tiden frem til høstfest
<i>Hege Næsheim</i>
8	Oslokurs og barnehagekurs 2010
<i>Grete Gulbrandsen</i>	30	De små
<i>Helle Heckmann</i>
9	Nytt fra IASWECE	32	Årstidsfestene, en betraktning
<i>Grete Gulbrandsen</i>
11	Pedagogikk som produktutvikling?
<i>Caroline Alfsen Peterson</i>	34	Frodes musikkhjørne
<i>Frode Thorjussen</i>
12	Tilvenning
<i>Björg Lobben Røed</i>	35	Utenfor barnehageporten
<i>Margrete Wiik</i>
16	Det lille barnet (del 3)
<i>Michaela Glöckler</i>	36	Ringlek i september
<i>Mari Rise Knutsen</i>
20	Aspekter ved barnets utvikling
8. Enheten mellom kropslig og sjelelig uttrykk
<i>Frode Barkved</i>	38	Kalender

Bidrag til neste nummer
sendes til redaksjonen senest:
10. februar, 10. mai, 10.
september, 10 november.

Adresse:
Mette Johannessen,
Birkebeinerveien 18,
2618 Lillehammer.

aarstidsbrevet@hotmail.com

Telefon: 61278246/98836108

Abonnement:
Årsabonnement koster kr. 200.-.
Abonnementet løper til
oppsigelse foreligger.

Medlemskap i Steinerbarne-
hageforbundet inkluderer et
abonnement.

Stillingsannonser
for medlemsbarnehagene er
gratis.
For andre annonser: kontakt
redaksjonen.

www.iaswece.org

BARE ET BARN...

Trond Viggo Torgersen

Bare et barn kan lage en far og en mor
av en lyst og en lengsel.
Bare et barn kan puste liv i en slekt.

Barn kommer fra et hemmelig sted
der tiden renner inn i verden.
Har du spurt et barn hva som er der?

Barn viser kjærlighet –
uten å kreve noe tilbake.

Har du kjent at det gir deg glede og styrke
men gjør deg sårbar?

Barn viser deg dine verste svakheter –
uten beskyldninger.
Har du kjent at det gjør deg
til en sint kriger uten noen å drepe?

Barn viser deg din egen fortid i speilet i
nåtiden.
Har du lyttet til forskjellen?

Barn viser deg noe du aldri har sett før –
et dataspill – en pønkersveis –
et ozonhull i avisen – en midgardsorm.
Har du spurt og lært i stedet for å svare?

Barn kommer fra et hemmelig sted
der tiden renner inn i verden.
Det har med seg spørsmål med skjulte
svar
og svar med skjulte spørsmål.
Den som vil lære noe om livet
bør ikke overse en så sikker kilde.

Bruk tiden – for plutselig er barnet
forsvunnet langt inn i en voksen.

Steinerbarnehagene i Norge

Kjære Årstidsbrevlesere.

Louise De Forrest holdt hovedforedragene på årets barnehagestevne i Drammen. Hun besøkte Norge når oppmerksomheten i media ennå var stor etter bokutgivelsen "Det de ikke forteller oss - Steinerskolens okkulte grunnlag" av Kristin Sandberg og Trond Kristoffersen.

Hennes råd til steinerbarnehagene var klare i den forbindelsen.

Hun så på oppmerksomheten i media som et spørsmål til hele den steinerpedagogiske bevegelsen. Hvordan forholder vi oss til antroposofi? Hva er vår forbindelse egentlig? Louise De Forrest var av den oppfatning at den negative oppmerksomheten ikke ville ha kommet ut med sånn kraft om vi hadde hatt et tydeligere ståsted i utgangspunktet.

Antroposofi er ingen programerklæring og heller ikke et ferdig innhold. Rudolf Steiners ideer er noe den enkelte arbeider ut fra, utforskende, tvilende og spørrende. For mange pedagoger er antroposofi en arbeidsmetode og et verktøy som griper inn i en pedagogisk hverdag - og som kanskje fornyer den.

Det er kanskje verdt å se på egen praksis i lys av spørsmålet om antroposofi.

Hvordan ser festene våre ut, rytmen vår og alle daglige gjøremål, har vi utarbeidet disse utforskende, tvilende, spørrende?

Og så var det praktfulle lønnetrær i skogskanten og korn og grønnsaker under tak. Det er Mikaelstid og et nytt barnehageår er godt i gang.

Lykke til.

Takk for alle bidrag til dette Årstidsbrevet.

Hilsen redaksjonen, ved Mette Johannessen.

Nytt fra styret

Kjære kollegaer!

Nok en ny høst kommer oss i møte og hva bringer den? Regnet har vært vår følgesvenn i sommer i hvert fall her på Østlandet. Jeg ønsker alle en solrik og strålende høst.

Styret skal ha sitt første styremøte 17. september og vi gleder oss alltid til å møtes. Mange arbeidsoppgaver står for døren i kommende år, men vi skal gjøre vårt beste.

Jeg har fulgt med argusøyne i sommer hva som har beveget seg i forhold til høringsnotatet om ny finansiering og lest ulike høringer fra forskjellige barnehager. Mange har engasjert seg i saken og rundt 380 barnehager har latt sin stemme høres. Forbundet har sendt inn høring i tråd med PBL sine synspunkter. Noen steinerbarnehager har sendt inn egen høring, det er bra. Grunnlaget for barnehagedrift har føltes noe vaklende i sommer og enkelte kommuner har laget matematiske utregningsstykker og krumspring av de mest uforståelige slag. Dette fører med seg stor usikkerhet og tap av penger for de barnehager som rammes, bant annet i Nesodden kommune der jeg hører hjemme. Mine spørsmål blir automatisk disse? "Hvordan skal dette gå når rammefinansieringen trer i kraft?" Men siste melding fra PBL høres optimistisk ut: Kristin Halvorsen og kompani har begynt å lytte og ta høringer og signalene på alvor så lysere tider er kanskje i sikte allikevel. Det gjenstår å se, men følg med i egen kommune hva som skjer med utregningene av kommunal støtte, det dere får i høst kan danne grunnlaget for kommende år! Send gjerne inn vedtaket for kommunal støtte til PBL om det fraviker mye fra tidligere tilskudd. PBL kan vurdere om det er grunnlag for å klage på kommunens vedtak. Bruk PBL i denne saken, det kan lønne seg.

Les også PBL sitt nyhetsbrev!!! Her leste jeg nylig: "Regjeringen er i ferd med å foreta en ny snuoperasjon. Det omstridte barnehageforslaget blir trolig endret."

Det kan også meldes om et vellykket barnehagekurs i sommer med mange påmeldte og Ameli Wallmark var en meget dyktig foredragsholder som mange fikk glede av å høre.

Steinerbarnehageforbundet er medarrangør for kurs som holdes på Berle 15. november for styrere i steinerbarnehagene.

Vi går spennende tider i møte omkring NORENSE. De vil bevilge penger til forskning rundt førskolepedagogikk i Steinerpedagogikk.

Ellers kan jeg melde om at vi deltar i arrangementet på Rådhusplassen 18. sept

Ganske mange aktører er påmeldt, og de gjør som oss - bygger videre på gode vaner fra tidligere år. I år blir det visning av videoer fra ulike virksomheter. Vi er så heldige at vi får bruke noe av Astrid Helga Sundt sin power-point-presentasjon av steinerpedagogikk for førskolealderen.

Mari Riise Knutsen er kontaktperson og vår representant,

Grete Gulbrandsen og Hege Ringlie Nesheim hjelper til på selve arrangementet.

Alt godt og med varme høsthilsener fra

Björg Lobben Røed, Styreleder.

Forbundets styre:

Grete Gulbrandsen (gretegul@gmail.com) er sekretær i 30 % stilling. Hennes engasjement varer til 2014. Grete arbeidet som førskolelærer fra 1973 i privat og offentlige virksomheter. Har vært 10 år i Steinerskolen som klasselærer, men ville tilbake til Steinerbarnehage. Hun er styrer på Linden Steinerbarnehage.

Björg Lobben Røed (lo-roed@online.no) er styreleder og arbeider opp mot steinerskoleforbundet, PBL og har 30 % stilling. Hun er innvalgt til 2015. Björg har arbeidet med steinerpedagogikk i over 25 år, både i barnehage og skole. Hun er styrer i Aurora Steinerbarnehage på Nesodden som hun startet 1990.

Mette Johannessen (aarstidsbrevet@hotmail.com) har 10 % stilling som IASWECE-representant og 20 % for å redigere og distribuere Årstidsbrevet. Hun er innvalgt i styret til 2017. Hun har arbeidet med steinerbarnehagepedagogikk i mer enn 20 år, både i Sverige og Norge. For tiden arbeider hun med 6-årsgruppen på Steinerskolen i Lillehammer.

Gro Løkken (groeland@online.no) fra Drammen er innvalgt til 2011.

Hun har i en årrekke arbeidet med helsepedagogikk i Sverige. De siste 14 årene har hun arbeidet i steinerbarnehagen i Drammen og har bl.a. startet ny barnehage der.

Nytt fra Førskolelærerutdanningen ved RSH.

Her kommer en hilsen fra RSH. som for tiden har hele første klasse (førskolelærerstudenter og lærerstudenter) med lærere i Fyresdal. Hver høst drar vi av gårde med nye studenter til Fyresdal og bor på Foldsæ videregående Steinerskule. Det er en internatskole med jordbrukslinje og byggfag. Her dyrkes det biodynamiske grønnsaker og kuer, sauer, hester og høner ser ut til trives sammen med elever i naturskjønne omgivelser. Vi fra byen får snuse litt på gårdsliv og nyte fjellet og ikke minst lære hverandre bedre å kjenne innimellom undervisningsøkter og fjellturer. I dag har vi besteget en fjelltopp på hele 1160 meter (Roan) og er riktig støle og fornøyde med oss selv.

Ellers er høyskolen i gang i de ellers velkjente lokalene i Professor Dahls gate i Oslo. I disse dager starter de første videreutdanningsklassene både på førskolelærerlinjen og lærerlinjen. Dette er selvfølgelig gledelig og spennende for nye studenter og kanskje spesielt for Astrid Sundt som var inspirator og nå står i undervisning med den første videreutdanningsklassen på vår linje.

Ny av året er også Mari Rise Knutsen som i år vil fungere som kontaktlærer for 2.klasse på heltidsstudie. Og vi er også heldige å ha Therese Dahl som gjestelærer i enkeltfag i løpet året.

Som dere skjønner så er vi godt i gang med nye krefter i tillegg til de gamle gode kreftene. Nå gleder vi oss til å møte dere igjen enten det er på høstens øvingslærermøte, i barnehagene eller på barnehagestevne til våren.

Med ønske om en god høst
Hilsen fra Caroline
Fyresdal 14.09.10

Mari Rise Knutsen (mari.rise.knutsen@hotmail.com) fra Oslo er innvalgt til 2012.

Hun har arbeidet flere år i offentlig barnehage. Hun er steinerførskolelærer og har i flere år arbeidet som pedagogisk leder ved Eventyrbrua Steinerbarnehage.

Sigbjørn Hegland (sigheg@gmail.com) fra Stavanger er innvalgt til 2013.

er utdannet på deltidsutdanningen på RSH, ferdig 2007. Har arbeidet mange år i Bukkene Bruse, Stavanger, er nå styrer i Biå Steinerbarnehage, Stavanger.

Astrid Helga Sundt (astrid.sundt@gmail.com) fra Bergen er innvalgt som vara til 2013.

Hun tok master på RSH 2007. Har arbeidet mange år i Tryllefløyten og er nå styrer ved Eplekanten Steinerbarnehage, Bergen.

Hege Næsheim (hege@nexit.com), som arbeider ved Solrosen Steinerbarnehage i Oslo, er innvalgt som vara til 2012.

Caroline Alfsen Peterson (caroline@rshoyskolen.no), sitter i styret som representant fra førskolelærerutdanningen ved RSH.

OSLOKURS og BARNEHAGEKURS 2010

I strålende sommervær møttes skolelærer og barnehagefolk til kurs den første uken i august. Dette tilbudet har vært i mange år og er alltid svært inspirerende. Det å oppleve at vi er så mange, totalt 300, barnehagefolk 70, er morsomt og man treffer igjen deltagere fra tidligere år som man har hatt gode opplevelser og samtaler med.

Kurset er en veksling mellom felles foredrag, samtalegrupper og praktiske kurs.

I år lansert tes det en ny variant med først et morgenforedrag for alle, så et fordypningsforedrag for deltagerene på barnehagekurset. Det var en fin intro til det videre arbeidet.

AMELIE WALLMARK, svensk
Steinerbarnehagepedagog og lærer på den svenske utdanningen for førskolelærere, var morgenforeleser på barnehagekurset. Hun holder på med masterstudiet i Norge.

Amelie satt opp 5 punkter hun ville belyse i løpet av foredragene. Punkter hun mente var av stor betydning for oss som arbeider med førskolebarna. Disse punktene burde vi forstå rekkevidden av og fordype oss i:

- Å forstå barnets natur
- Å vende innsiden ut – legge merke til våre sjelestemninger
- Gestens betydning
- De omsorgsfulle gestene
- Kjærligheten til hverdagens vaner

Å forstå barnets natur, hva er barnets natur?

Hvordan skal vi i barnehagen nærme oss en forståelse av barnets natur? Gjennom å observere, samtale, studere og drøfte våre iakttagelser. Dette må vi ta oss tid til og se på som noe av det viktigste vi gjør.

Amelie har intervjuet mange erfarne pedagoger om disse spørsmål. Her er uttalelser fra intervjuene rundt barnets natur:

- Barnet har en åndelig dimensjon, lever utenfor sin fysiske kropp
- Barnet er hengivent, det vet hva det behøver og leter etter hverdager hvor ekte kvaliteter oppstår
- Barnet bærer på et allmenmenneskelig

urbilde

- Barnets personlighet titter fram om det får være i seg selv
- Barnet vet at i dag er det mye som står på spill
- Barnet omdanner den arvede kroppen til sin egen. Jeg kan bli individuell, elsker stemninger
- Barnet etterligner altet og jorden

Førskolebarnet er først og fremst et sanseorgan, dette må vi forene med utvikling en av viljen. Skape gode miljøer for etterligning. Hvorvidt barnet kommer i gang med dette ses i leken og i bevegelsen.

Viljen utvikles fra egen kraft.

Det er av betydning at vi har god kunnskap om de nedre sanser/ viljessansene.

Det er to strømninger i all utvikling.

Den ene gir struktur og form, knyttes til jordkreftene den andre gir drifter, motivasjon, vekst og utvidelse, knyttes til viljeskreftene. Disse to må ballanseres. I midten finnes det lekende mennesket.

De omsorgsfulle gestene, hvordan dannes de? Hvordan skapes våre holdninger?

Hva er det som er det viktige? Holdninger/ verdier.

Er omsorg og læring det samme? Vi må våge å sette omsorg først. Hva er et barn? Er det interessant i seg selv? Barnet er avhengig av den voksne, den voksne må ta dette ansvaret. Omsorg er en forutsetning for vekst.

Omsorg er aksepterende.

Vi må løse barnet inn i verden (introdusere).

Omsorg er å gi sanseerfaringer.

Omsorg er å ta ansvar for en annen.

Omsorg er å sørge for at basale behov blir dekket.

Omsorg er å skape relasjoner.

Omsorg er å lese det lille barnet, det er forutsetningen for at barnet vil knytte seg til verden.

Omsorg er å se utsattheten og sårbarheten.

Vår tid mangler omsorg/ solidaritet.

Vi må ta denne oppgaven.

Hva skaper et hylle? (hølje).

- Rytme
- Vaner
- Ernæring (fordøyelse)
- Varme, sjelslig og kroppslig
- Sinne, tristhet
- Omsorg for omgivelsene

Gode forskere, som vi ble anbefalt å lese:

R. Steiner Stuttgart 1924
John Dewey USA
Emmi Pickler Ungarn
Renate Long- Breipohl Australia
D.W. Winnicott England
Maurice Merleau-Ponty Fr.
Gunnilla Hallden Sv
Robert Sardello USA
E- M Kranich Tyskland

Kjærligheten til hverdagens vaner (rytmer) – den eteriske organisasjon

Vaner: forutsetningen for læring er å være umoden, formbar, avhengig av andre. Når vi formes dannes våre vaner.

Vi må skille på vaner og rutiner.

Rutiner er tankeløse vaner. Disse dominerer oss og motvirker læring av gode vaner

Vi må utvikle gode vaner, av disse får barnet god læring.

- De meningsfulle aktiviteter er livsnødvendige
 - Reetablere vanene/ holde de levende.
- Vår livsorganisasjon trenger av og til å bli snudd litt rundt på. Det er velgjørende.

Utvikle sinnelag (væremåte) gjennom:

Kunstneriske aktiviteter
Håndverk
Musikk
Tekstil
Maling/ tegning

Er hengivenhet den aller vanskeligste?

- Å være helt og fullstendig engasjert på alle nivåer uten sentimentalitet eller fromhet
- Elementet er ild
- Formen må kunne bære og uttrykke denne ilden
- Den er energi og kreativitet
- Egoismen kan stå i veien
- Den ballanseres med motsatsen nøyshet
- Hvor kommer kilden fra? Refleksjon må tilføres. Det kan bli hengivenhet til det ukjente.

Grete Gulbrandsen.

Nytt fra IASWECE

INTERNATIONAL **A**SSOCIATION FOR **S**TEINER / **W**ALDORF
EARLY **C**HILDHOOD **E**DUKATION

Det ble ikke noe IASWECE-møte i april i Järna som planlagt. Kollegaer sto klare med mat og festligheter for å ønske 27 steinerbarnehagelærere fra hele verden velkommen. Tradisjonelt feires Valborgmesseaften i Sverige med sang og samhold rundt et stort bål, langt inn i de mørke timer. På Skillebyholm var laswece-representantene ventet til Valborgmessefeiring, som avbrøkk i sitt fire dagers lange møte, men askeskyen fra Island kom og forandret planene. Vi takker likevel svenske kollegaer for all omtanke og alle forberedelser, det var mange som gjerne ville at møtet skulle ta plass.

Med pennen ført av Gudrid Malmsten som representerer Sverige i det internasjonale forbundet får vi her et innblikk fra IASWECE-møtet i England sist høst. I oktober møtes IASWECE i Budapest.

I oktober var vi bjudna till Ringwood Waldorfschool i New Forest. Där höll SWEYG (brittiska barnehageforbund) samråd. Glädjen att få möta pedagoger från allvärldens hörn var påtaglig!

Renate Long Breipohl från Australien

talade till oss alla om vikten av fri yttre och inre rörelse under barndomen. Åttonde klass lagade engelsk älsklingsmat åt oss och föräldrar spelade till dans.

Det följande council-mötet hölls på ett gods, som en filantrop till lord upplåter för

behjärtansvärda möten. Vi kände oss som i en gammal engelsk film och arbetade extra inspirerat och flitigt. Den brittiska waldorfpedagogiken kämpar utan offentliga bidrag. SWEYG är en del av Steiner Waldorfschools Fellowship, men upplever sig inte underordnat (som ofta är fallet då skol- och förskolorganisation är ett) utan de har ett syskonförhållande i waldorffamiljen.

I Storbritannien finns många "parent- and child" groups. En sorts öppen förskola där barn och föräldrar är tillsammans med en waldorfpedagog en eller två gånger i veckan. Ibland är de på skolan eller i en "villagehall" eller annan lokal. Ofta har lekskolor en sådan grupp för de yngsta. Barnen är upp till tre år.

När den offentliga pressen på waldorfförskolorna blev så stor att SWEYG kom med invändningar erbjöds de en utvärdering av arbetet i waldorfflekskolor genomförd av offentliga observatörer vana att värdera i traditionella engelska klassrum, men som aldrig haft kontakt med waldorfpedagogik. Rapporten som blev resultatet av denna utvärdering är högintressant! Jag blir SÅ imponerad av hur våra brittiska kollegor uttrycker sitt synsätt på arbetet hur de helt ärligt och enkelt utan försök till akademiskt vokabulär, beskriver vad hela vårt arbete handlar om. Också observatörernas frågor och reflexioner öppnar våra ibland hemmablinda ögon.

["Meeting the child. Approaches to Observation and Assessment in Steiner Kindergartens", Mary Jane Drummond og Sally Jenkinson, bestilles gjennom earlyyearsnews@aol.com]

FREUNDE DER ERZIEHUNGSKUNST (UPPFOSTRINGSKONSTENS VÄNNER)

Vi fick besök av Nana Göbel från denna i Tyskland arbetande organisationen som stödjer waldorfpedagogiska initiativ över hela världen utanför Tyskland. En stor praktikantverksamhet skickar ut ungdomar i volontärpraktik t. ex. på jordbruk eller i lekskolor. Vill DU ha en ung extra praktikant i din lekskola?

Freunde der Erziehungskunst startade 1971. De har en stor hemsida på engelska, tyska och spanska, och 55 anställda (varav 23 på heltid). WOW (Waldorf One World) är

ett av deras initiativ där waldorfelever arbetar ihop pengar till projekt i fattiga länder. Ett nytt arbetsfält är stöd till krisområden drabbade av naturkatastrofer eller krig. Ett sådant är krispedagogik i Gaza.

De arbetar också med politisk aktivitet, samarbetar med utrikesministeriet och tyska SIDA.

MEDLEMSBIRAG TILL IASWECE

Vi tände födelsedagsljus för den internationella waldorfförskolorörelsen då det var på dagen 40 år sedan den grundades som organisation.

IASWECE:s huvudinkomst är medlemsavgifterna. De är och måste vara mycket olika då de ekonomiska situationerna är SÅ olika i medlemsländerna. Några kan knappt betala alls. Andra får offentliga bidrag. Tyskland ger 6,69 €/barn/år! Vi i Sverige 3,50€ och Schweiz helt utan offentliga bidrag 3,60€. Norge ger 5,19€ och dessutom starkt ekonomiskt stöd till Sydafrika, där de är starkt engagerade. Holland (med statsbidrag) är sovande i sitt internationella medvetande och ger bara 1€/barn/år. Els, deras representant ska försöka väcka dem! Danmark har tagit på sig ett speciellt ansvar för att skaffa fram 2500€ för att stödja Kenya, där deras skolorörelse redan har ett stort engagemang.

Gör vi i Sverige vad vi förmår? Bör vi ta ett speciellt ansvar för något speciellt land?

Alla förslag och ideer är välkomna till mig!
Gudrid Malmsten.

Som dere ser gir Norge mer enn land vi kan sammenligne oss med. Det er bidrag fra hver medlemsbarnehage som utgjør denne dugnaden. Dette gjør det mulig for Steinerbarnehageforbundet å overføre 50.000 kroner hvert år til IASWECE. Takk til store og små barnehager. Det er på grunn av dere at så mange får hjelp til å utvikle steinerpedagogikken, også i fattige land.

M. J.

Pedagogikk som produktutvikling?

Caroline Alfson Peterson

Det er søndag og alle barn er hjemme fra barnehagen. Noen voksne må riktignok arbeide også på søndager, men barn flest får være hjemme og bra er det. Det snakkes og skrives om at barn er for lenge og starter for tidlig i barnehagen. Endelig, tenker jeg, så er det noen som reagerer. Steinerbarnehager er vel de som holdt igjen lengst med både åpningstider og de minste i barnehagen. Jeg minnes den gang det ikke var snakk om tidlig vakt eller sen vakt, men hvor vi alle startet og avsluttet barnehagedagen sammen. Både for barn og voksne var det meningsfylt og oversiktlig. Verken barna eller voksne ble utslitt eller stresset, noe vi i dag kan oppleve også i steinerbarnehager. Det er ikke lett å holde en "god pust" gjennom lange dager, dagene består jo også av en hjemmetilværelse både for små og store, og man skal helst ha litt overskudd til samvær i familien også.

I en avisartikkel jeg nylig leste la jeg merke til et utsagn fra en mor som ikke visste hvordan hun skulle sysselsette barna sine om de ikke fikk være i barnehage hele dagen. Jeg kan ikke huske at jeg tenkte slik som småbarnsmor. Barna lekte stort sett ute og kom inn da de var sultne. Det var heller omvendt, de hadde ikke tid til mor, de var så opptatt av sin egen lek. Og hva har sysselsetting med barn å gjøre? Det er dessverre ikke uvanlig med slike ord fra arbeidslivet når det snakkes om barn. I

skolesammenheng har politikere i dag ord som produkter og produktutvikling. Og da slår det meg at dette må være materialisme i sin ytterste konsekvens.

Selv i våre dager hvor barn har så mange rettigheter som aldri før viser det seg altså at det meste allikevel styres etter de voksnes behov. Selv om steinerbarnehagene har hevdet nettopp dette at vi først og fremst må se barnets behov, så er vi der hvor alle de

andre barnehagene er med de minste i lange barnehagedager. I Fredrikstad blad fortalte en førskolelærer at hun hadde tatt i mot barn helt ned til 7 uker i sin barnehage. Det var selvfølgelig et ekstremt tilfelle, men ofte var det barn under 1 år og helt ned til tre måneder. Hva forteller dette oss om vårt samfunn og hvor er barnas rettigheter her? Det er selvfølgelig mange årsaker for at foreldre velger barnehage fremfor å være hjemme med de minste. Kan det hende at det forteller om flere usikre foreldre, og er det mange foreldre som

Bilde fra Veslebrun Steinerbarnehage

føler seg alene med sine barn?

Hva kan steinerbarnehager gjøre? Jeg vet om noen som har åpen barnehage en dag i uken for foreldre og barn. Der kan foreldre møte hverandre sammen med sine barn i hyggelige omgivelser. Mer av det, tenker jeg, og kjære steinerbarnehager: bland dere i debatten! For vi har erfaring og synspunkter det er vel verdt å dele med andre. Skriv og fortell om det til aviser og tidskrifter. En god start er årstidsbrevet. Nå, hva mener dere?

Tilvenning

Eksempel på praksis og informasjon som går til foreldre på Aurora Steinerbarnehage.

Björg Lobben Røed

Den aller første tiden i barnehagen

Dette er en spesiell tid for både barn og foreldre. Vi ønsker at overgangen fra hjem til barnehage ikke skal oppleves som et brudd, men som en utvidelse av mulighetene for kontakt og nye erfaringer. Like fullt innebærer overgangen til barnehagelivet en løsrivelsesprosess for både barn og foreldre. Det kan oppleves som vanskelig å overlate barnet sitt til mennesker en ikke kjenner. Man kan bli usikker på om man gjør det rette for barnet, og på om barnet vil få det godt her og trives. Disse følelsene opplever de fleste foreldre, snakk med oss voksne i barnehagen om det

Tilvenning til nytt miljø og nye situasjoner er en prosess som tar litt tid!

Mål:

Alle barn og foreldre skal føle seg trygge og være fortrolige med rytmene og dagliglivet i barnehagen. De skal også kjenne seg trygge på de fysiske omgivelsene og ha nær kontakt med personalet i barnehagen, samt barn som går der og opprette kontakt med andre foreldre.

Tiltak:

Det tildeles tilknytningsperson til alle barn slik det er naturlig

Tilvenningstid minst 3 dager og helst mer.
Utsending av tilvenningsbrev til foreldrene.
Samarbeid med foreldre underveis.
Tilbud om tilvenningssamtale.

Ved inntak får man informasjon om barnehagen. Man får også tilbud om besøksdag, der barnet og foreldre kan komme og besøke oss. Da får man mulighet til å bli litt kjent med lokalene og få litt info om bl.a. oppstart.

Første dag (kl: 08.30-10.30):

Denne første dagen bør foreldrene holde seg nær barnet og være tilgjengelig hele tiden. Det er viktig for tilvenningen at foreldrene aktivt er med på å introdusere det nye miljøet. Foreldrene stiller barnet, er i rommet under lek etc. For personalet vil det å se barn og foreldre sammen gi viktig informasjon om barnets vaner hjemmefra, dets måter å kommunisere på osv., informasjon som vil bidra til å gjøre barnets senere barnehagehverdag best mulig.

Andre dag:

Den andre dagen starter etter avtale med personalet og varer ca.4 timer. Personalet overtar mer av ansvaret for barnet - men fremdeles er foreldrene med ved stell, måltid, legging. Foreldrene bør etter avtale forlate rommet / barnet en stund.

Tredje dag:

Den tredje dagen planlegges etter avtale mellom foreldre og personalet. Utgangspunktet vil være hvor godt tilvent barnet er etter de to første dagene.

Barnet vil ha nytte av overgangsobjekter – dvs. noe som er kjent og trygt – eks. smokk, flaske, kosebamse, klut eller annet som barnet pleier å ha som gir trygghet.

Hvordan ta avskjed med barnet?

Si klart i fra at/når dere går og prøv å ikke vise usikkerhet - gå når dere har sagt dere skal gå. Det er viktig at barnet får erfaring med at dere ikke går før dere sier i fra, at dere virkelig går når dere sier det, og at dere kommer tilbake etter en viss tid. Hvis dere viser usikkerhet, blir barnet usikkert og tilvenningsprosessen blir vanskeligere og mer smertefull. Dette betyr ikke at det ikke er tillatt å være usikker - men snakk med personalet om det, ikke barnet.

Når/ hvis barnet gråter når dere går.

Noen foreldre vil oppleve at barnet gråter ved avskjeden om morgenen. Både barn og foreldre kan oppleve det å ta avskjed som en litt smertelig prosess i starten. Vår

erfaring tilsier imidlertid at gråten stilner like etter at foreldrene er ute av syne. Føler dere utrygghet etter å ha forlatt et gråtende barn - ring og hør hvordan det går!

Tilknytningsperson.

En tilknytningsperson er en voksen som har "et spesielt øye" med ditt barn. Ved å dele barnegruppen mellom de ansatte, sikrer vi at alle barna blir sett og får den omsorgen det skal ha hos oss. Tilknytningspersonen tar i mot barnet i tilvenningsperioden og viser barnets plass. Hun/han blir kjent med barnets behov og barnets spesielle rutiner for bl.a. soving, kos, mat det liker, osv. Videre skal hun/han hjelpe barnet til å få oversikt over dagen i barnehagen, bli kjent med andre barn og voksne. Tilknytningspersonen har hovedkontakt med barnets foreldre den første tiden.

Tilvenningssamtalen.

En av de første dagene i barnehagen har dere en samtale med barnets tilknytningsperson eller pedagogisk leder. Denne samtalen er for å sikre at vi får den informasjonen vi trenger for at ditt barn skal få en god start i barnehagen. For eksempel mat det liker/ ikke liker, sovevaner, hva barnet liker å gjøre? Noe barnet er spesielt redd for? Sykdommer osv.

Forventninger til foreldre

For at vi ansatte i barnehagen skal få gjort jobben vår best mulig og at deres barn skal få et best mulig kvalitativt barnehageopphold, er vi avhengig av et nært og godt samarbeid med dere foreldre og at dere tilrettelegger litt praktisk for oss.

Forventninger til foreldre	Utdypelse og kort begrunnelse.
Merking av klær og ting	Det blir lettere for både dere og oss og holde orden på barnas klær og utstyr. (Det kan dessverre skje at noe kommer bort).
Ekstra skiftetøy Regntøy	Ha alltid to fulle skiftetøy i barnehagen. Ha klær tilpasset årstidene. Regntøy skal alltid være i barnehagen, sjekk alltid om dette trenger en vask. Hold plassene til barna ryddige.
Innesko	Ta av barnet yttertøy og på med innesko ved levering.
Mat Frukt Allergi	Sett (godt merket) matboks inn i kjøleskapet på turdager. Barnet får frokost (til kl 8.45) formiddagsmat og varm lunsj i barnehagen. Ha med en frukt eller grønnsak hver dag, vi skjærer opp og lager felles fruktfat til barna. Dere må si i fra hvis barnet er allergisk mot noe!
	Ved henting og levering; ta av skoene Dette er for å ivareta et godt inneklima.
Sykdom	Vi venter på dere så ring å si i fra hvis barnet ikke kommer i barnehagen. Når barnets allmenntilstand er av en slik karakter at det ikke klarer å følge den vanlige dagsrytmen i barnehagen, holdes det hjemme. Syke barn har det best hjemme.
Henting	Ta aldri med barnet hjem uten å si i fra til personalet. Er det andre enn mor og far som skal hente barnet, må barnehagen alltid ha beskjed om dette.
Bursdagsfeiring	I store Aurora feirer vi barnet med krone, kappe, gave, bursdagseventyr og bursdagssanger. I lille Aurora får barn som fyller fire år det samme. For de som er mindre gjøres det meget enklere. Foreldre tar med kake.
Les oppslagstavla, plakater, mail og utlevert informasjon.	Vi forventer at dere holder dere oppdatert over hva som skjer i barnehagen.
Vedtekter	Bli kjent med barnehagens reglementer.
Soving i private vogner	Alle som skal sove, tar med vogner. Soveklær oppbevares inne. Vogner tas med hjem eller kan stå på verandaen.
Særskilte behov	Hold barnehagen orientert om barnets behov for særskilt tilrettelegging bl.a. medisinerings. Eget skjema.

Utstysrliste

Utstyr som barnet trenger hver dag.

Bleier

Salve ved sårhet

Tøfler

Truseskift / undertøy

Strømpebukse

Sokker

Genser

Bukse

Regnklær og støvler

Tykk genser

Tykke sokker

Dress

Koseklut eller annet som barnet bruker ved soving

Dyne/sovepose. (Barn som skal sove i barnehagen)

Vogn m/ myggnett og regntrekk. (Barn som skal sove i barnehagen)

Matboks.

Utstyr etter årstid.

Vår/sommer	Høst/Vinter
T-skjorte	Votter
Shorts	Hals
Lette sko	Vintersko
Tynn jakke	Lue
Ev. badetøy	Tykk ullgenser/bukse
Solhatt/bomullslue	Varm dress
Solkrem	Kuldekrem

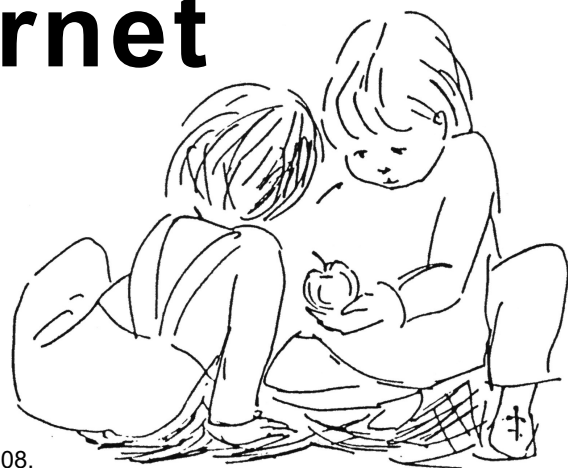

Det lille barnet

del 3

Michaela Glöckler

Foredragsrekke, holdt ved
barnehagestevnet på Hedemarken i 2008.
Tredje del av åtte.

Denne nedtegnelsen og oversettelsen er basert på et video-opptak av foredragene, som ble holdt på engelsk.

Jeg var ikke selv til stede, så jeg har kun forholdt meg til video-opptaket.

Det er ikke alltid like lett å høre hva som sies på grunn av støy (hosting og lignende), men i det store og hele bør det meste være korrekt.

Jeg tilkjennegir umiddelbart at jeg ikke har inngående kjennskap til antroposofisk litteratur, så det er mulig jeg har brukt nye eller andre ord der det allerede finnes et etablert norsk vokabular. Mitt håp er at det likevel er forståelig ut fra sammenhengen. Det er også lagt inn noen fotnoter der jeg har funnet det naturlig.

Jeg har forsøkt å være så tro som mulig mot originalen, og har ikke gjort noen bevisst omarbeidelse av det som sies. Det er derfor en god del innskutte bisetninger, slik det vanligvis er i muntlig fremstilling. Oversetter Gudbrand Aasen.

God morgen!

Vi stanset i går med en viktig historie, kjent fra den kristne tradisjon som fortellingen om Offerus, som ble Christofferus¹

Offerus var navnet på den personen jeg avsluttet foredraget med i går. Navnet Offerus betyr å tilby noe, tjene noe. I dag ville man si tjener.

Denne tjeneren ville finne ut to ting. Først: Kan jeg formulere klart hvem jeg ønsker å tjene med alt det jeg er? Eller sagt på en annen måte; vet jeg hvem jeg tjener? Eller for å si det med Marx; vet jeg hvem jeg selger min arbeidskraft til?

Det er virkelig et samvittighetsspørsmål; vet jeg hva jeg selger, hvem jeg selger det til, og ønsker jeg det? Dette er kjent i den kristne terminologi som Christofferusspørsmålet.

Jeg avsluttet i går med at vi, forbi alle konger og store mennesker, kommer til en terskel der vi møter det åndelige. For Offerus innså at når du når enden av menneskelig makt, er du ved begynnelsen av den spirituelle kraft. Den menneskelige makt sier; "dette er hva jeg er god for, dette er min kompetanse, jeg kan gi deg ordrene, og jeg har pengene" osv. Dette er en ting.

Men så kommer frykten for døden. Frykten

for å krysse terskelen til den spirituelle verden.

Offerus fant ut at alle disse store kongene fryktet djevelen, og i en lang periode tjener han djevelen. Men så oppdager han at djevelen, eller den destruktive kraft, også frykter noe. Han frykter mesteren over evolusjonen. For i evolusjonen har til og med nedbrytningen sin plass.

Du kan bare bygge et nytt hus på plassen til et gammelt falleferdig hus, hvis du ødelegger det gamle og får det til å forsvinne. Da er det plass til noe nytt.

Så i evolusjonen har destruksjonen sin plass. Der noe blir ødelagt kan andre ting vokse.

Forrige helg fikk jeg sjansen til å besøke jernbanestasjonen i Madrid der Al-Qaida utførte en fryktelig terrorhandling, og hundrevis av mennesker ble lemlestet eller drept.

Det var forunderlig for meg, jeg trodde jeg ville komme til et sted der man ville føle dette på seg, men jeg har aldri sett en stasjon som har vært så lys. Det var som om den ikke bare var åstedet for en terrorhandling, men også stedet som en lesende og bekymret menneskehet hadde tenkt på. Som

om mange mennesker hadde eskalert og krysset terskelen til den spirituelle verden, og beskytter nå dette stedet. Eller de er tilknyttet dette stedet som en felles skjebne med alle de som har sendt sine gode tanker, bekymring, og oppvåkningsimpulser om hvilken tid vi lever i, og det som kanskje er et nytt orienteringsperspektiv.

Det andre jeg møtte der var et monument. Det var et enkelt monument i sylinderform. Man går inn nederst i denne store sylindere med dimensjoner omtrent som denne salen vi er i nå. Der hadde de laget en dokumentasjon over alle de brev og tegninger som folk hadde sendt for å vise sin medfølelse. Dette er nå en nydelig dokumentasjon over menneskelige verdier.

Så på veien mot utvikling kan vi alle balansere destruksjonen med positive, utviklingsorienterte nye steg, som ikke hadde vært mulig uten disse vonde opplevelsene. Og det kommer opp igjen at vi har bare to måter å lære på, og det samme har vi i utdanning; å lære gjennom innsikt, virkelig forståelse som kommer innenfra, som er et oppriktig ønske om å forstå noe. På den andre siden kan vi, som jeg nevnte i går, lære gjennom feil, problemer, mistak, og ikke bare våre egne.

Når jeg ser tilbake i livet på hvilke feil jeg har gjort, kan jeg selvfølgelig telle dem, og spesielt de store glemmer man aldri. Men jeg må si dette blir småtteri i forhold til det jeg har lært av andres feil, for hele menneskehetens historie er en historie om feilgrep. Å lese avisen er en historie om feilgrep. Dette er en ressurs som er mye større enn mitt livs sporadiske mistak.

Rudolf Steiner ba innstendig sine lærere om å arbeide med sin englebevissthet, det er det jeg nevnte i går som hodet på den femkantede stjernen; den spirituelle orienteringen. Har jeg kontakt med min skytsengel²? Den som ivaretar og beskytter målet for min identitet, som ønsker at jeg når mitt mål, som venter på at jeg skal formulere mitt menneskelige mål, og så kan beskytte det. Den kan ikke dytte meg. Hvis skytsengelen hadde vært en guide ville vi ikke gjort så mange feil, men de er skytsengler. De hjelper oss på tross av hver dumme ting

vi gjør for vi ønsker å utvikle frihet, derfor kan de ikke presse oss, men vi må lære av våre egne feil og nå vårt mål uten å gi opp. Det er en beskyttende kraft.

Engelen kjenner oss selvfølgelig, og kan hjelpe oss å nå de mål vi har satt oss. Dette er den vertikale orienteringen i læreren. At vi etablerer en kontakt med vår samvittighets stemme og hans myke stemme om hva som kan være det beste for oss og for andre.

For det andre at vi etablerer kontakt med erkeengelen³, som er engelen for det større fellesskap, for barnehagen, for skolen, for byen der vi ønsker å bidra, for landet der byen har sin plass. Dette er det vide fellesskap vi er i. Det er en engel for byen, og dette er selvfølgelig en erkeengel. Den går bortenfor det vi gjør, den beskytter et visst område, en viss gruppe som identifiseres ved sitt navn og sin administrative kontekst.

Så har vi erkeenglene for folkegruppene, og dette er i dagens multikulturelle samfunn ganske komplisert. Hva er en post-kristen folkesjel⁴? Vi føler alltid at hvis et folk bare kjemper for sin renhet og lokale identitet, så blir dette veldig destruktivt, og skaper undertrykte minoriteter osv. Så dette er totalt i motsetning til tidsånden⁵.

På den andre siden har vi selvfølgelig en identitet som folk. Også som farger har vi en identitet. Men hvordan kan vi leve ut dette på en human måte i et multikulturelt samfunn, hvor det ikke lenger finnes et land på kloden som er "rent", genetisk, rase og folkemessig? Erkeengelsfæren er tydelig når vi ser forbi folkeslag, byer og land. Men hvis vi ser på folkesjelen⁶, er det svært viktig å utvikle en kristen erkeengelbevissthet. Om denne kristne erkeengel-bevisstheten sier Steiner at erkeenglene ønsker å lære noe av menneskene. De kan ikke lære av tradisjonene fra fortiden hvor folkeslagene var rene, og ble ledet av en folke-erkeengel⁷. Nå blir folke-erkeengelen dekadent hvis mennesker prøver å bevare sin rasemessige renhet, mens den blir progressiv når mennesker prøver å forstå et folks bidrag, temperament og fargemessig til menneskeheten. I det øyeblikk en begynner å forstå sitt folks

gaver og bidrag til helheten, i det øyeblikk har toleransen geburtsdag. Vi begynner å erkjenne de andres bidrag fordi vi oppdager vår ensidighet.

Dette er den store velsignelsen ved å reise, eller møtes internasjonalt. At vi blir klar over;

hva vil det si å være nordmann, belgier, nederlander eller spanjol. Jeg må tilstå at det bare var gjennom å reise og møte andre, at jeg oppdaget hvor forferdelig det er å være en typisk tysker! Da jeg kom til Mexico fjorten år gammel for å være der et helt år, var det et voldsomt kultursjokk. Alle omfavnet alle,

alle disse mennene med skjeggstubb; jeg kan fremdeles huske hvordan det føltes på mine uskyldige ungpikerkinn. Og du kunne ikke unnslippe. Selv som en ung pike skjønte jeg hvor forferdelig jeg var oppdratt med mitt pene tyske håndtrykk, og endog i min generasjon så neiet vi! Det var slik vi hilste våre lærere om morgenen, med et kniks, og guttene måtte bukke. Så å komme til et sted med slike voldsomme omfavnelser, det var endeløse grenseoverskridelser.

Dette er et erkeengelspørsmål. Hva kan erkeenglene lære? De kan lære; og ikke misforstå meg nå, for jeg mener ikke navnet Kristus som en religion, jeg tenker nå på navnet Kristus som et navn for det generelle menneske. Erkeenglene kan i dag lære å møte menneskehetens ånd, det generelle menneskets ånd., som har et ensidig uttrykk m.h.t. farge, folkegruppe og gruppeidentitet, fordi hver gruppeidentitet er ennå ikke individualisert menneskelig styrke. Kan dere forstå hva jeg mener med det?

(Spørsmål fra salen: "Kan du gjenta?").

Jeg gjentar gjerne både på engelsk og tysk! Hvis vi forstår dette, har vi kommet et stort skritt fremover! For å gjøre det klart; hvorfor arbeider vi med temperamentene i skolen, men ennå ikke i barnehagen? Vi gjør dette i skolen fordi vi ønsker å hjelpe barna med å individualisere sitt temperament. Og hva betyr denne individualiseringen? Den betyr at barnet ikke underbevisst eller ubevisst blir styrt eller drevet av sitt temperament, uten å vite at de har et bestemt temperament. At de lærer å håndtere sitt temperament på en individuell måte.

Hvis de håndterer det mer bevisst, mer med humor, med større distanse; "Ja, det er slik jeg er, ha-ha!", da blir det menneskelig. Da blir det individuelt og håndterlig. Det blir en del av ens instrument. I dette livet er jeg kanskje litt mer kolerisk stemt, det er mitt instrument. I neste liv er jeg kanskje annerledes. Det er slik jeg spiller spillet⁸, men det er individuelt.

Likeledes er det med vår genetiske orientering fra en bestemt familie, kan vi individualisere den så mye som mulig? Det samme gjelder folkegruppene. Kan jeg individualisere hva det betyr å være

nordmann, svenske, tysker, nederlender, danske eller russer?

Kan jeg instrumentere gaven denne spesielle muligheten er, for å avsløre hva som er menneskelig? Desto mer jeg kan individualisere dette, desto mer utvikler jeg toleranse og humor for andres forsøk på individualisering.

Det vi har til felles er alltid det generelt menneskelige, som klinger ulikt i alle mennesker, men som er det samme.

Det er den ånden som vi i Europa er vant til å kalle Kristus, men i Asia har det andre navn. I alle religioner har det forskjellig navn, men navnet er ikke essensen.

Dette er erkeengelsfæren, og det er ganske utfordrende å individualisere sin folkegruppe-identitet slik at man ikke bare forventer at andre skal akseptere og respektere denne "vi" bevisstheten. Men å få en kontekstuell bevissthet i møte med andre, hvor folkegrupper og farger bidrar.

Ellers har vi det i barnehagen eller skolen, der enkelte individer bidrar til det hele. Det er en annen stemning⁹, det er brorskap. Denne nye stemningen gjør ikke på noen måte folkegruppene like, men tvert imot gjør den hver folkegruppes identitet mer skinnende, men gjør den skinnende på den mest individualiserte og menneskelige måte. Dette er forbi all fanatisme, og jeg beklager å måtte si at det er den eneste måten å forhindre fanatisme på, og å kurere den.

Nasjonalisme, fanatisme og rasisme kan bare heles gjennom denne trange døråpningen som er individualisering og menneskeliggjøring. Å akseptere det andre mennesket som må komme fra sør til Hamar, og ikke fra nord, for å bruke bildet fra i går.

¹ St. Kristoffer

² Guardian Angel

³ Archangel

⁴ Post Christian folk-soul-activity

⁵ The spirit of the time.

⁶ Folk-spirit

⁷ Folk-Archangel

⁸ That is how I play the game

⁹ Mood

ASPEKTER VED BARNETS UTVIKLING.

Belyst gjennom syvårsperiodene.

Frode Barkved.

8. Enheten mellom kropslig og sjelelig uttrykk.

*Med vennlig tillatelse av forfatteren vil vi gjengi
Frode Barkveds "ASPEKTER VED BARNETS
UTVIKLING" i atten avsnitt.*

Vi har nå sett på to av de fenomenene som preget Kaspar Hauser den første tiden etter at han kom ut i verden. Og vi har sett at både den sterke sansningen og den sterke etterligningsevnen til Hauser også er fremtredende trekk ved det lille barnet. Det er også blitt klart for oss at de to henger sammen. *Nettopp* fordi sansningen er så sterk, er også etterligningsevnen sterk. Med etterligning mener vi da ikke bare den bevisste etterligning som skjer i lek, men den ubevisste imitasjon som kan gå helt over i *identifikasjon*.

Før vi ser nærmere på hvordan disse fenomenene kan stilles inn i en pedagogisk kontekst, vil vi kort behandle de to siste fenomenene som var spesifikke for Hauser den første tiden i en menneskelig omgivelse.

Det første har vi kort karakterisert som "hvordan tale og bruk av gester og mimikk var en enhet hos den sekstenårige Hauser". Vi ser fort hvordan dette fenomenet helt klart henger sammen med de to første; sanseintensiteten og "hermekraften". Karakteristisk for barnet før skolealder, (før syvårsalderen), er jo nettopp at kroppslige og sjelelige uttrykk henger sammen. Et lite barn som forteller noe vil som regel ledsage ordene med talende ansiktsuttrykk og gestikulerende armer. Etter hvert som barnet blir eldre, ikke minst etter at det har begynt på skolen, vil denne enheten mellom

sjel og kropp dempes noe. Evnen til å kunne bevege seg i et indre tankerom, oppnåes ved at kroppens vitalitet og liv kommer til ro. Dette henger på sin side sammen med at barnet gradvis oppnår et friere forhold til sine omgivelser. Dersom denne frigjørelse skjer for raskt kan resultatet vise seg i "barn som tenker fornuftig på en voksen måte". Man kan da noen ganger registrere da en viss fantasifattigdom, en viss blek og tørr snusfornuft. Dersom enheten mellom kropp og sjel, mellom barn og omgivelse, varer for lenge kan vi få øye på "det senmodne barnet" som ennå ikke klarer å finne roen og konsentrasjonen i seg selv. Såkalte "grenseløse" barn er ofte preget av at de ennå ikke klarer å finne sitt eget ståsted i forhold til omgivelsene.

Når det gjelder enheten mellom det vi kan kalle kropp, sjel, og ånd, beskriver Husemann og Wolff hvordan dette allerede blir tydelig i fosterutviklingen. Den embryonale organismen er jo oppstått ut fra den form som vi sterkest forbinder med enhet, nemlig kuleformen, (eggcellen). "Og man kan si: Ettervirkningene av "kuleskikkelsen" (Kugelgestalt), er merkbar, om enn i stadig svakere grad, frem til tannskiftet."

I følge Husemann og Wolff fins det foruten kuleformen et annet karakteristikum som gjelder fosterets skikkelse, nemlig en sterkt dominerende hodedel.

" Ennå i andre måned av fosterutviklingen utgjør hodet halvparten av fosterets lengde, mens lemmene fremtrer som underordnede vedhengsorganer til bolen. I følge sin natur er denne forvandlingen av proporsjonene sterkest i embryonaltiden. (Naturgemäss ist die bis zur Geburt sich vollziehende Änderung der Propotionen am stärksten in der Embryologzeit.) Hodet til en nyfødt utgjør ennå en fjerdedel av kroppslengden og har dermed ikke fjernet seg stort fra kuleformen, mens hodet i voksen alder kun utgjør en åttendedel av den menneskelige skikkelsen."

1

De beskriver videre hvordan også selve hodet hos et barn har helt andre innbyrdes proporsjoner enn hos en voksen. Hos barnet dominerer den øvre del av hodet, både pannepartiet og hele bakhodet er tydelig markante i forhold til den midtre og nedre del av ansiktet. Nesen aner man bare, og kjevepartiet er også lite fremtredende. Det som dominerer er altså "rundheten" i hele partiet fra panne til nakke. At tyngdepunktet ligger her ser man tydelig når et barn blir trett. Da faller hodet bakover, i stedet for forover som hos den voksne.

Også bolen og lemmene hos et barn gir dette runde, sfæriske inntrykket. Man opplever at hele skikkelsen gir et inntrykk av noe som hviler i seg selv, noe som omslutter, noe som er helt.

Dette enhetsinntrykket som selve barneskikkelsen gir, uttrykker samtidig både barnets opplevelsesverden og

barnets konstitusjon, i den forstand at det fysiske, det sjelelige, og det åndelige utgjør en helhet.

Dette inntrykket av enheten styrkes ytterligere når vi tar med det som gjelder sansning, evne til imitasjon.

Vi kan også, ut fra de forskjellige eksemplene, konkludere med, at barnet, nettopp på grunn av denne enhet, er sterkt sammenvokst med sine omgivelser, og tar disse opp i seg på en helt naken og direkte måte.

¹ Wolff Huseman. "Das Bild des Menschen als Grundlag der Heilkunst. Band 2." Verlag Freies Geistesleben Stuttgart 1986, s. 5.

Albrecht Dürer, St Gøran og dragen

Kulturimpulsen i Steinerbarnehagen

Tekst: Frode Thorjussen

Kultur og estetiske fag har en bærende funksjon i steinerbarnehagene.

Rudolf Steiner mente at all pedagogisk virksomhet er et kunstnerisk virke. Han mente at kulturlivet er en viktig del av samfunnet og at det må sidestilles med næringslivet og rettslivet slik at det blir tre likeverdige deler som balanse- rer i et harmonisk samfunn. Dette er vel ikke akkurat slik vi kan beskrive dagens samfunn hvor næringslivets behov stort sett får styre fritt. I Steinerbarnehagen ser vi altså på barnehagen som en kultur- livsinstitusjon. Og i kulturlivet er frihet det grunnleggende begrep. Frihet til å skape nye

impulser, frihet til å være i utvikling og forandring, frihet til å skape, frihet til å se hvert enkelt barn med individuelle øyne. Ut i fra dette bakteppet skaper vi vår pedagogikk og metode gjennomsyret av kultur, hvor pedagogen sees på som en kunstner som stadig er i utvikling og som har plass for improvisasjon og individualitet tilpasset den aktuelle barnegruppa.

Steinerpedagogikken deler utvikling og hva barnet trenger i 7-årsperioder, og barnehagen hører da naturlig nok til første 7-årsperiode. I denne perioden er det etterligning og herming som er det sentrale. Gjennom tydelige voksne som gjør et ekte arbeid inspireres barna til utvikling i sin egen frilek, som har en hel sentral plass i barnehagen.

Intensjonen er i det hele tatt å skape et estetisk vakkert miljø hvor pedagogen stimulerer og pleier barnas sanser gjennom matlaging, eventyr, musikk, maling og andre kunstneriske aktiviteter. Det er også viktig at barna får leve i sin fantasiverden og utvikle denne. Steinerpedagogen forsøker ikke å appellere til intellektet i for stor grad før skolealder. Derfor foregår eventyr og musikkaktiviteter uten for mye prat og forklaringer.

- Hvorfor er musikk og kultur så viktig?

- Rudolf Steiner la stor vekt på lytteevnen som barna kan oppøve gjennom aktiviteter som musikk og eurytmi. Han går så langt som å si at i evnen til å lytte ligger den eneste muligheten for å utvikle evnen til virkelig sosial deltagelse i fremtiden. Grunnlaget for læring og utvikling legges i viljeshandlinger, som relateres til følelsesmessige erfaringer som så knyttes til intellektuell læring. Hvordan man i barnehage og skole forholder seg til og ansporer vilje og følelse, danner grunnlag for den senere utvikling av selvstendig dømmekraft og tilegnelse av teoretisk kunnskap. Ideen om sammenhenger mellom kognitive, emosjonelle og viljesmessige

elementer har helt siden Platon vært et kjent og praktisert pedagogisk prinsipp.

Barn opplever musikk med hele kroppen. Kombinasjonen musikk og bevegelse innebærer uendelig mange muligheter for å utvikle hele barnet. Gjennom sang, dans/bevegelse og spill på ulike instrumenter, stimuleres barnets musikalske, sosiale, estetiske og motoriske kvaliteter, og deres uttrykks- og kommunikasjonsevner. Denne helhetstenkningen har mye til felles med Emile Jaques-Dalcrozes rytmiske retning innen musikkpedagogikken. Rudolf Steiner utviklet også eurytmifaget for å knytte en sterkere sammenheng mellom den intellektuelle læring og det kroppslige slik at det blir satt inn i en meningsfull helhet.

Har man først lært noe med kroppen, vil det også sitte bedre i hodet. Dette er jo kjente tanker for alle som driver musikkgrupper og underviser/lærer bort sangstoffet på gehør.

De ulike kunstneriske aktiviteter

Ringene

Et viktig element i steinerbarnehagene er ringene. vi samles daglig til sang, fingerregler, ringleker og dans. start og slutt på ringen inneholder alltid de samme elementene for å skape trygghet og ro og forutsigbarhet. Siden barna utvikler seg gjennom etterligning foregår ringen uten særlig forklaring og ekstra prat. Pedagogene viser gjennom sine bevegelser og uttrykk hva som skal skje og stoffet blir repetert over lengre tid slik at det etterhvert er velkjent for alle barna. Stoffet som brukes skal ha en balanse mellom det kraftfulle og det helt vare. Ringen preges også i stor grad av den årstiden vi befinner oss i. Årstidene er en viktig del av den rytmiske syklus vi lever i og gjennomsyrrer alt arbeid i en steinerbarnehage, fra små årstidsbord til hvilke sanger og eventyr som velges. I ringen opplever barna et sosialt fellesskap

og seg selv i forhold til andre. Slik utvikles den individuelle sosialiseringen. Pedagogen får samtidig en unik mulighet til å se hvordan det enkelte barn har det og til å observere barnets utvikling. Å tre inn i en magisk verden sammen med barna er å gi impulser til deres indre billedverden.

Musikk

Musikk stimulerer barnet både fysisk, sjelelig og åndelig. I steinerbarnehagen tar vi utgangspunkt i den pentatone musikken av flere grunner. Det lille barnet som fødes inn i verden kommer jo fra en trygg, varm og vuggende tilværelse i livmoren. I de første leveårene vil vi forsøke å la barnet gjenkjenne noe av denne følelsen og stemningen også gjennom å gi det en åpen, flytende musikalsk stemning. Den pentatone skalaen er jo dessuten mer åpen av karakter og derfor egnet til egen diktning og improvisasjon. Men ettersom barna blir større trenger de også mer jordingskraft, og da kompletteres sangutvalg med folke-musikk og annet tradisjonstoff. Da blir det opp til pedagogen å velge stoff som man selv har skapt til sitt eget. Sitter det ikke i egen kropp, vil heller ikke formidlingen være troverdig.

Bruk av akustiske kvalitetsinstrumenter vektlegges. Instrumenter som lyre, gitar, klokkespill og gode håndtrommer er gode supplement

til sangen. Intensjonen er at barna skal få oppleve mest mulig ekthet og nærhet gjennom vekslende av stillhet og klang. Dette vil over tid oppøve barnets evne til å lytte og dermed oppnå en mer nyansert hørselssans med varhet for de små nyanser.

Og som referert fra Steiner tidligere i artikkelen; evnen til å bli empatiske voksne.

Eventyrstund

Eventyrstunden er også omgitt av en fast ramme. Den kan for eksempel innledes med enkel sang eller musikk og det kan tennes et lys. Fortellingen er oftest et norsk folkeeventyr eller et remseeventyr, men det også være hentet fra et annet land, et kunsteventyr, noe en har diktet eller opplevd selv eller en legende knyttet til årstiden. Eventyrstunden fremmer språkutviklingen, de rytmiske gjentakelser og melodien i språket. Folkeeventyrene formidler visdom. De gir næring til barnets moralske fantasi i et billedrikt og levende språk. Barnet kjenner seg selv igjen i de ulike kvalitetene som eventyrene uttrykker. Eventyret gjentas over lengre tid enten bare som fortelling eller som bordspill, dukketeater og drama. Hvordan fortelleren er forbundet med fortellerstoffet er avgjørende for barnets opplevelse av eventyret.

Modellering

*Modellering stimulerer både finmotorikken og forestillings-
evnen. Samtidig som barnet
oppdager at noe tar form i
hendene deres, aktiviseres
sansene. Innendørs brukes bivoks
i ulike farger til modelleringen.
Ute har barna muligheter til å
modellere med sand, jord og leire.
I modelleringen uttrykker barna
sin vilje.*

Maling

*Når barna maler, øves deres
estetiske sans. Barna får ofte
male vått i vått med store pensler
på store ark. Vanligvis benyttes
primærfargene. Barna får oppleve
den enkelte farge og når flere
farger benyttes, ser de hvordan
fargene blander seg i det flytende,
bevegelige elementet. En kan se
malingsaktiviteten som et sjelelig
uttrykk.*

Tegning

*Tegningen uttrykker særlig de
første indre forestillinger og spire
til tenkning hos barnet. Samtidig
kan fargevalget i tegningen sees
som et følelses uttrykk og formgiv-
ningen og kraften i tegningen som
et viljesuttrykk. Gjennom tegn-
ingen uttrykker barnet sitt indre liv.*

Eurytmi

*Eurytmi er bevegelser som er
knyttet til språket eller musikk.
I barnehagen har gjerne de litt
større barna en samling med*

*eurytmi i uka. Den er med på å
bygge bro mellom eventyr, musikk
og bevegelse. Gjennom eurytmien
får barna også en kroppskontroll
og romfølelse. Dette hjelper barnet
til å se sammenhenger og skape
harmoni i egen kropp.*

Når alt kommer til alt er
det likevel ikke hvor mange
kunstaktiviteter man bedriver
som er det sentrale. Det er
kvaliteten på det man formidler,
og at det også er plass til ro og
stillhet, både som uttrykk og
som en del av hverdagen.
På samme måte som pausene og
stillheten kan skape de virkelig
magiske øyeblikk i musikkopp-
levelsen, håper vi at barnet får
med seg en liten del magi som
det fortsatt vil bære med seg som
sin kulturimpuls i det voksne liv.

Steinerpedagogikken i Norge:
I dag drives det 36 steinersko-
ler og 56 steinerbarnehager
i Norge, det vil si at nesten
6000 barn og unge går i en
steinerskole eller steinerbarne-
hage her til lands.

Internasjonalt finnes det rundt
1000 steinerskoler og 1800
steinerbarnehager fordelt
på alle verdens kontinenter.
Steinerpedagogikken har
dannet grunnlag for undervis-
ning innenfor de mest ulike
religiøse, kulturelle og økono-
miske forhold.

Antroposofiens verdisyn
bygger på at menneskets
individualitet er dets innerste
kjerne. Denne kjernen bringer
det nye og fremtidsrettede
inn i verden. Rudolf Steiners
forståelse av mennesket er i
samsvar med reinkarnasjonsi-
deen som innebærer at jeget
utvikler seg gjennom gjentatte
jordeliv. Individualiteten
forbinder seg med kroppen
og med verden gjennom vilje,
følelse og tanke.
I steinerpedagogikken er det et
helt grunnleggende perspektiv
at det tankemessige, det
emosjonelle og det handlings-
messige står i en fruktbar
sammenheng.

Les mer på

www.steinerbarnehagene.no

Frode Thorjussen

Styrer i Steinerbarnehagen
Rotnissen hvor han også driver
Rotnissen åpne barnehage
med musikk som hovedakti-
vit. Daglig leder av www.musikkmarkedet.no samt
frilanstrompetist. Tidligere
styreleder i Foreningen Musikk
fra livets begynnelse og grunnleg-
ger av musikkmanesjen sammen
med Nora Kulset i 1996. Er nå i
gang med mastergrad i steiner-
pedagogikk med musikk i første
7 årsperiode som fokus.

Tidligere publisert i Ride ranke, 2010-3

Nei til kartlegging av alle barnehagebarn

Stortinget har nylig behandlet en stortingsmelding om kvalitet i barnehagen, som rokker ved selve grunnideen i den norske barnehagetradisjonen (st.meld. nr. 41). Denne tradisjonen er tuftet på et menneskesyn der barn sees som hele mennesker med behov for å leke og lære innenfor trygge og utfordrende rammer. Barnehagepolitikken som nå utformes, truer det helhetlige synet på omsorg, lek og læring som norske barnehager blir berømmet for internasjonalt.

Regjeringen ønsker å kartlegge språkferdighetene til *alle landets treåringer*. Det skrives et helt nytt kapittel i norsk barnehagehistorie når man på denne måten vil gjøre barns prestasjoner til målestokk for barnehagens kvalitet.

Nasjonale kartlegginger av treåringers språk kan ikke gjennomføres uten at barnehagens innhold snevres inn. Når noe vektlegges, faller alltid noe annet ut. Fra USA og England er det grundig dokumentert at kartlegging er et sterkt virkemiddel som lett blir styrende. Vi ser allerede nå en tendens til at innholdet i norske barnehager dreies fra lek og samspill med jevnaldrende, til kartlegging og trening av verbalspråk og setningsstrukturer. Samtidig nedprioriteres det som ikke kan fanges opp i et kartleggingsskjema, som etikk, kreativitet og kulturelle opplevelser.

Kartlegging av alle barn beveger det voksne blikket fra begeistring over alt barn mestrer, til bekymring over problemer som kanskje ikke engang er reelle. De barna som virkelig strever med sin språkutvikling, oppdages raskt av dyktige førskolelærere. I forhold til disse barna kan det være på sin plass å bruke egnede kartleggingsverktøy, så de kan få den pedagogiske støtten de trenger. Å kartlegge alle for å lete etter fremtidige feil og mangler hos noen, stjeler ressursene fra de som virkelig har behov for ekstra oppfølging.

Nei til kartlegging av alle barnehagebarn

Regjeringen forstår barnehagen som et "kostnadseffektivt" tiltak som "lønner seg" og "gir stor gevinst" på lang sikt. Det paradoksale er at politikken som føres, synes å etterstrebe resultater på kort sikt. Nasjonal kartlegging betyr mer styring og kontroll både av barnehagens arbeid og av barns liv. Dette innebærer samtidig en mistillit til førskolelæreres profesjonelle skjønn. En slik mistillit endrer førskolelærerens rolle. Mindre tid brukes til å være sammen med barna, mer tid brukes til dokumentasjon og papirflytting.

Flere studier viser at det foreldre er mest opptatt av, er at barnehagen gir trygghet og omsorg og mulighet for lek og utvikling av sosiale ferdigheter. Å ivareta disse ønskene på en god måte, er det beste barnehagen kan gjøre for å fremme barns læring og utvikling. Lek og vennskap har også en egenverdi i små barns liv. Når lek bare blir et middel for å oppnå størst mulig læringsutbytte, er det ikke lenger lek på barnas premisser, og barnets lovfestede rett til medvirkning undergraves.

Et menneskeliv er uvurderlig, og barndommen likeså. Vi vil ikke at overivrige politikere skal legge føringer som truer det beste i den norske barnehagetradisjonen: det helhetlige synet på lek og læring og synet på barn som hele mennesker.

Trude Evenshaug, dr. polit.

Jan-Erik Johansson, professor i barnehagepedagogikk, Høgskolen i Oslo

Hilde Dehnæs Hogsnes, høgskolelektor, Høgskolen i Vestfold

Jon Kaurel, spesialkonsulent i Utdanningsforbundet

Knut Kvaran, høgskolelektor/PhD-student, DMMH

Lars Løvlie, professor emeritus i pedagogikk, Universitetet i Oslo

Brit Nordbrønd, høgskolelektor i pedagogikk, Høgskolen i Oslo

Ninni Sandvik, Førstelektor/PhD-student, Høgskolen i Østfold

Harald Thuen, professor i pedagogikk, Universitetet i Oslo

Bente Ulla, høgskolelektor i pedagogikk, Høgskolen i Østfold

Solveig Østrem, førsteamanuensis i etikk, Høgskolen i Vestfold

<http://sites.google.com/site/barnehageoppnop/>

VGs sensasjonelle avsløringer

*Tilbakeblikk på mediestormen
våren 2010*

Rigmor Haugen Jensen

Nå har VG gjort det igjen: kommet med en oppsiktsvekkende "avsløring". At Steinerskolen i lærerutdanningens første skoleår ber studentene om å "rette oppmerksomheten mot barnets rent ytre trekk". Nå vet ikke jeg hvor VG begynner med å rette oppmerksomheten. Hvis avisen hadde begynt med å rette oppmerksomheten mot det som faktisk kan ses og erfares, før de trekker slutninger om et skjult indre liv, så hadde det nok vært et stort fremskritt. For nettopp det er jo en vanskelig øvelse: å begynne med å se, og se oppmerksomt, ordentlig, saklig, nøyaktig, før man gjør seg opp en mening.

En øvingsmetode

Steinerskolens ideal om å betrakte mennesket, er å etter hvert kunne se et helt individ. Ikke slik at vi tror vi har "avslørt" det en gang for alle, men slik at vi ikke overser at det barnet som har vanskelig for å følge med i akkurat mitt fag, kanskje har en fantastisk evne til å beherske kroppen sin i slalåmbakken, eller i klatreveggen. Og den observasjonen kan hjelpe meg til å ikke klassifiser elevene utfra den vanlige skoleklassifiseringen, i flinke og mindre flinke, oppmerksomme og utagerende. Men se det enkelte barnet for det det er.

Hvilken lærer kan med hånden på hjertet si at det ikke er lettere å få sympati for barn som er veldig interessert og positiv til vår egen undervisning. Her har vi i steinerskolene tilgang til en veldig god øvingsmetode i å se elevene uavhengig av våre subjektive vurderinger. Og nettopp det å starte med de ytre trekk tvinger meg til å ta et mer saklig utgangspunkt. Jeg begynner ikke med å si at Per bråker i timen, men med at han har brunt halvlangt hår. For om eleven er sympatisk eller usympatisk i mine øyne, er her totalt uinteressant. Det viktige er å bli i stand til å betrakte barnet og danne seg et stadig mer helhetlig inntrykk av vedkommendes person og utvikling. Slik kan barnets vesen utdanne oss til å bli bedre lærere. For hvordan kan vi støtte barn i deres utvikling, tilrettelegge undervisningen for det enkelte barn, hvis vi ikke ser dem?

Hvor sitter personligheten?

Det er ikke mulig å lese VGs oppslag med

uttalelsene fra den sjokkerte minister uten å undre seg om hvordan Solhjell finner uttrykket for menneskers personlighet. Hvor "sitter" egentlig personligheten herr kunnskapsminister? Sitter den i hjernen? Sitter den i det psykososiale miljøet? Sitter den i et eller annet abstrakt område som svever over mennesket og på mystisk vis har tilgang til kroppen? Eller er den knyttet til hele kroppen vår? Og videre: hvordan uttrykker denne personligheten seg? Uttrykker den seg bare i det verbale språket? Uttrykker den seg også i kroppsspråk og gester? Og i stemmen? mimikken? i øynene? Uttrykker den seg i håndskriften, i tegninger og andre kunstneriske uttrykk? Uttrykker den seg i handlinger og samhandling? Uttrykker den seg i kroppsbeherskelse og kroppsholdning? Kan den uttrykke seg håndtrykket? Uttrykker den seg i interesser? Uttrykker den seg i hva vi liker og ikke liker? I musikksmak og klesstil? Uttrykker den seg i faglige prestasjoner?

Ikke dualistisk

Når vi i Steinerskolen øver på å betrakte og karakterisere barn, prøver vi å ta alt dette med mer i betraktning for å få et så vidt bilde som mulig. Den ideen som ligger til grunn for steinerpedagogikken er ikke dualistisk. Det innebærer blant annet at den ikke ser på sjelen eller psyken som noe helt adskilt fra menneskets kropp. Der er antroposofien i selskap med nyere forskning om menneskelig kommunikasjon. Ordene er bare en liten del av den totale kommunikasjon når to eller flere mennesker møtes.

Filosofen som Ludwig Wittgenstein og Maurice Merleau-Ponty var tidlig ute med å vise at menneskets indre ikke kan skilles fra vårt ytre uttrykk. Ifølge dem "ser" vi følelsen, og ikke et slags "tegn" på følelsen når et medmenneskes skuldre ryster i gråt, eller ansiktet sprekker i et smil (noe som *ikke* betyr at følelsen kan *reduseres* til den ytre atferden). Her ligger også vår evne til innlevelse med den andre.

Hvis jeg hadde et barn som verken var særlig skoleflink eller god til uttrykke seg verbalt, ville jeg finne det bekymringsfullt med en lærer som i likhet med vår kunnskapsminister ikke har den helt alminnelige evnen til å se en "sammenheng mellom en elevs måte å gå på (eller andre rent ytre trekk) og personligheten", eller som jeg heller ville sagt: ser personligheten uttrykt i det fysiske. For hvordan i all verden skulle en slik lærer kunne se mitt barn?

Rigmor Haugen Jensen er lærer ved Steinerskolen på Lillehammer og har mastergrad i steinerpedagogikk.

Tiden frem til høstfest

i Solrosen Steinerbarnehage

Solrosen Steinerbarnehage holder til i en stor 100 år gammel mursteinsvilla med tårn. Barnehagen ligger i et stille strøk i Oslo omgitt av høye løvtrær og en stor hage. I barnehagen er det for tiden 17 barn fra to til fem år, og tre voksne. Alle barna starter opp igjen etter sommeren samtidig, slik at innkjøringstiden blir kort og hverdagen kan raskere begynne for store og små. Vi starter det nye barnehageåret med dugnad hvor vi luker og planter, og pleier vår hage. Etterpå avslutter vi dugnaden med et felles måltid: Det er en fin måte å bli kjent med hverandre på når store og små arbeider sammen.

Siden mange av barna som går i Solrosen bor midt i byen, foregår mye av frileken ute. Den første tiden er det viktig med gruppedannelsen, at "gamle" og nye barn skal finne seg til rette og føle seg inkludert.

Forberedelser til den store høstfesten starter tidlig i Solrosen, slik at vi kan fordype og forbinde oss med festen og årstiden. Vi sitter ute og skjærer tynne epleskiver som vi henger inne som perlekjeder til tørk. De første har allerede blitt fortært med stort velbehag, og nye eplekjeder har blitt hengt opp. Femåringene får bruke kniven, og skjærer epler som vi koker og blir til eplemos. Kornkvernen kommer også frem, og vi maler korn til mel mens vi synger sanger

om vindmøllene: " Suse bruse kjære vind her på mine vinger, hurtig våre møller kan dreie de store vinger..."Vi synger også sangen; "Høyt i luften jeg nå svinger mine store store vinger, hør jeg maler så det knaker, vi skal hjem å bake kaker"! Barna hjelper til å binde en høstkrans av alle kornsortene, som vi pynter med nypegrener. Høstkransen får sin plass midt i rommet hvor vi har sanglek. I midten av kransen flytter det en mølle inn som er skåret ut av tre. Noen høstkoner som er laget av mais får også sin plass der. I stedet for et årstidsbord som står for seg selv i et hjørne, forvandler vi hele barnehagen med årstidstablåer hvor temaet nå er høst. Vi tar inn solsikker og andre høstblomster, og draperer med silkestoffer i gylne farger. I ringleken synger vi om bonden som høster sitt korn, om vindmøllene som maler kornet, om høstbrødet som skal bakes og epler og pærer som blir høstet. I opptakten til festen fortelles eventyret om bonden som satte en rot i jorden. Vi tryller også frem smør av fløte, mens vi synger og sier alle slags vers.

På selve høstfesten kommer barna spente og forventningsfulle, kledd som bondekoner og bondemenn. "Høstkongen" har vært hos et av barna i løpet av natten og lagt igjen et stort høstbrød som barnet bringer med til den store festen! Inne i barnehagen har vi pyntet et bord med alle høstens grønnsaker og frukter

som barna har tatt med på forhånd. Vi starter festen ute på gårdsplassen hvor vi synger høstsanger sammen med foreldrene. Selve festen inne er forbeholdt barna. Vi starter med ringlek, og deretter dramatiserer vi eventyret om bonden som satte en rot i jorden. Bonden kaller på et og et barn, og når alle barna hjelper til og drar får bonden opp rota! Deretter setter vi oss til bords og får være med til høstlandet hvor vi får høre eventyr om "Potet Per", og "Gulerodine" som drar ut i høstlandet, og alle de møter. Dette er et fritt diktet eventyr, hvor barna blir kjent med alle slags grønnsaker og frukter som appellerer til deres sanser der de ligger og lyser i sine vakre farger! Deretter blir vi invitert til å være med på festen og til å ta for oss av naturens grøde. Vi spiser det deilige høstbrødet, smøret vi har laget og smaker på frukter og grønnsaker.

Roten

Bestefar satt en rot i jorden og sa til den:
"Voks min rot, voks å bli søt! Voks min rot, voks å bli stor!"

Nå er roten vokset til og blitt søt og stor. Bestefar går bort til roten for å trekke den opp. Han trekker og trekker, men roten sitter fast. Så roper bestefar på bestemor. Bestemor tar fatt i bestefar, og bestefar i roten, de trekker og trekker, men roten sitter fast. Så roper bestemor på barnebarnet. Barnebarnet tar fatt i bestemor, bestemor i bestefar og bestefar i roten. De trekker og trekker men roten sitter fast. Da roper barnebarnet på hunden. Hunden tar fatt i barnebarnet, barnebarnet i bestemor, bestemor i bestefar og bestefar i roten. De trekker og trekker, men roten sitter fast. Da roper hunden på katten. Katten tar fatt i hunden, hunden i barnebarnet, barnebarnet i bestemor, bestemor i bestefar, bestefar i roten. De trekker og trekker men roten sitter fast. Da roper katten på musen. Musen tar fatt i katten, katten tar fatt i hunden, hunden i barnebarnet, barnebarnet i bestemor, bestemor i bestefar og bestefar i kålroten. De trekker og trekker... og boms er roten oppe!

Hege Næsheim.

De Små

af Helle Heckmann, Rudolf Steiner-pædagog

INDLEDNING

Vi lever i dag i et samfund, der ikke satser på børn. Langt de fleste har ikke mulighed for at vælge, om de enten har lyst til at gå hjemme med deres børn, eller om de har lyst til at gå på arbejde. Næsten alle står i en situation, hvor de føler sig pressede til at vælge arbejdsmarkedet. Det medfører, at de små børn har brug for at blive passet. Forældrene skal derfor finde et pasningssted, de føler sig trygge ved, når de giver deres barn fra sig. Dette valg er ikke nemt som forældre.

Da jeg fik mit eget barn for 30 år siden, var det svært for mig at finde et sted, som jeg trygt kunne overlade mit barn til. Folk på de forskellige institutioner var meget søde, men jeg savnede, at pædagogerne havde en indre ro, og at de havde et møde med mit barn, der var på mit barns betingelser. Ligeledes savnede jeg, at de havde en viden om - også åndelig viden - hvad et menneske er.

Denne pædagogik og åndelige indsigt mødte jeg i Steiners pædagogik, og derfor begyndte jeg på Rudolf Steiner Seminariet i Charlottenlund. Efter endt uddannelse startede jeg børnehaven Nøkken, som i dag er 22 år gammel. Dengang var vi den første institution i Steiners regi, der tog barnet under tre år.

Siden Nøkkens grundlæggelse har jeg arbejdet intensivt med børn - og bliver dagligt bekræftet i, hvor essentielt det er for dem, at de har og får de helt grundlæggende og simple livsbetingelser såsom rytme, søvn, bevægelse, ernæring, efterligning, omsorgsfuld påklædning og tid

HVERDAGENS RYTME

Rytme og hverdag kan være den samme - nøjagtig den samme i de første syv år af barnets liv. For barnet vokser, og i og med

at det vokser, får det en mere nuanceret oplevelse af sine omgivelser. Derfor vil en etårigs og en syvårigs syn på hverdagen være helt forskellige, selvom de lever inden for nøjagtig de samme rammer. De vokser sig ind i livet og iagttager, at verden bliver større og større, men verden bliver større på en genkendelig måde. Derfor bliver barnet trygt, da det af sig selv og i dets eget tempo har fundet ud af, hvordan livet påvirker dem. Barnet skal gribe verden, før det kan begribe den.

SØVN

Når der arbejdes med børn - især de små børn - bliver man hurtigt klar over, at det er utrolig afhængigt af sin søvn. Man kan derfor sige, at en god dag er betinget af en god nats søvn. Hvis barnet ikke har sovet godt, så har det meget svært ved at have kræfter til det sociale liv, som det virkelig kræver, når det skal være sammen med andre børn. Derfor er det vigtigt, at børnehaven og hjemmet har et tæt samarbejde om, hvordan man møder barnets behov, og især hvordan det lærer at sove. Det er fundamentalt, at hjemmet tager hensyn til, at det lille barn har brug for 12 timers søvn om natten, og for barnet under 3 år op til et par timer om dagen. Rytmen i hverdagen - både i børnehaven men også i hjemmet - bør bygges op, således at den tilgodeser barnets behov for at sove.

BEVÆGELSE

Det er vigtigt for det lille barn at få mulighed for at sige "JA" til fysiske udfordringer, og derved blive stimuleret i sin nysgerrighed og få lov til at undersøge sine omgivelser. Ved at udforske sin egen krops muligheder og begrænsninger lærer barnet sig selv at kende. Allerede fra barnet er helt lille er det vigtigt, at det får muligheden for at gå lange ture og lade sig inspirere af de naturlige omgivelser og opleve årets gang i naturens eget forløb. Det er essentielt at give barnet mulighed for at kravle, hoppe, danse og lege med mudder. Alle disse ting er med til at udvikle barnet og give det en naturlig selvtilid. Bevægelse hjælper således med til, at barnet får prøvet sig selv af og kommer til at kende sig selv bedre. Dermed er det i stand til at møde de andre børn i inspiration, i leg og i omsorg for hinanden. Der er ikke noget, der hedder

dårligt vejr - kun dårlig beklædning.

ERNÆRING

Når barnet har sovet og bevæget sig, får det også en sund appetit. Et sultent barn medfører, at det spiser det, som bliver serveret. Derfor er det de voksnes ansvar at vide, hvad der er godt for barnet. Det er essentielt for barnet, at det får en ernæring, som indeholder brændstof, der giver energi nok til social og fysisk udfoldelse hele dagen.

Grundreglerne er basale - at man kører et rytmisk liv med sit barn, at man sørger for at det får en ordentlig nattesøvn, som det får via at have bevæget sig nok og fået den gode ernæring - og sidst at man selvfølgelig sørger for, at barnet er ordentlig klædt på, således det ikke skal bruge energi på at varme kroppen op, men at det kan bruge energien på at iagttage verden og efterligne ud i verden.

EFTERLIGNING

Børnegrupper mixet i alderen et til syv år er vigtige, da børn i forskellige aldersgrupper skal lære af hinanden. Her kan de små børn iagttage de store og på den måde lade sig inspirere til at komme ind i legens univers. De store børn lærer sig selv bedre at kende og ser, hvor meget de kan, fordi de kan måle sig selv i forhold til de mindre børn.

Omgivet af voksne der reelt griber livet i de daglige gøremål så barnet har et efterlignende forbillede, inspirerer og guider barnet i hvordan livet gribes.

HVOR LANG TID KAN BØRN/FORÆLDRE VÆRE VÆK FRA HINANDEN?

Hvor mange timer kan et barn tåle at være væk hjemmefra? Hvor mange timer kan en mor eller en far egentlig tåle at være væk fra sit barn for ikke at miste fornemmelsen af barnet og fornemmelsen af, at barnet er deres ansvar?

Jeg har en tydelig oplevelse af, at børn har brug for andre børn. De er meget interesserede i at være sammen med hinanden men ikke i otte til ti timer i døgnet. Min erfaring viser, at seks timer i døgnet er mere end rigeligt. Så kommer barnet med et smil og går med et smil. Der er foretaget flere undersøgelser på

Socialforskningsinstituttet, der omhandler utnyttelsesgraden for barnet i dets sociale færd. Heri findes undersøgelser om, hvor lang tid barnet kan være borte fra hjemmet. Forskningen har påvist, at den maksimale tid for indlæring og trivsel er seks timer. Efter de seks timer mindskes børns indlæringsevne og trivsel væsentlig.

HAR MAN GJORT SIG KLART, AT BØRNEHAVEN ERSTATTER FAMILIEN OG BLIVER BØRNEBARNES BASE?

I dag er mange børns hjemmesituation, at de er alene som f.eks. enebørn, eller der findes et stort spring mellem børnenes alder, og endelig kan husstanden bestå af sammenbragte børn. Dermed er hjemmesituationen ofte meget anderledes fra den normale forestilling om, hvordan vi opfatter en traditionel gammeldags familie. Den består normalt af den samme mor, far og børn. Men selv denne familie har i dag så travlt med hver sit, at hjemmet ofte er stedet hvorfra man mødes for at gå ud. Og det betyder, at mange af barnets kræfter på hjemmefronten bliver brugt på at kunne være i stand til at forholde sig til, hvad der foregår derhjemme. "Hvad sker der nu i hjemmet?" "Hvem er der?" "Hvor skal jeg gå hen?"

Derfor oplever jeg, at det er meget vigtigt, at børnene kommer i vores vuggestuer og børnehaver, fordi man netop der er i stand

til at etablere en hverdag, som er meget rytmisk og genkendelig. Her findes de samme børn og forhåbentlig også altid de samme voksne. Barnet skal føle, at når det træder ind i børnehaven, er det "i virkeligheden" som at træde ind i et gammeldags hjem, hvor alt er, som det plejer at være. Derfor kan barnet få ro til at vokse og ro til at lære sine omgivelser bedre at kende. Der skal være et sted uden stressede situationer.

BARNDOMMEN ER ET SPØRGSMÅL OM TID – meget tid!

Det tager lang tid at blive menneske, og tid er, hvad børn har brug for i dag - måske mere end nogensinde. I dag er den tid for barnet meget svær at få, for det tager tid for et barn at vokse. Barndommen er en unik tid, og hele grundlaget for det senere voksenliv. Her bliver kimen til alt værdifuldt lagt. Denne tid kommer aldrig tilbage og fejltagelser her bliver resten af livet brugt til at rette op. Hvis man investerer den tid i sine børn, som det kræver, så investerer man også i en fremtid, hvor børnene er sunde og vil kunne klare sig selv, når de bliver voksne. Når børnene er små, synes det, som om at det vil vare for evigt for forældrene – men barndommen er kort - og en god investering i den tidlige barndom høstes senere, ved at der er etableret en gensidig tillid og respekt, som man kan bygge på resten af livet.

ÅRSTIDSFESTENE, EN BETRAGTNING.

HØST MOT JUL.

Inspirasjonspunkter i arbeidet med årstidsfestene.

Grete Gulbrandsen

Årsplanen i en steinerbarnehage er bygget opp rundt årstidene og høytidene som hører til i vår kultur. I tillegg tas det inn tradisjoner fra hele verden. Årstidsfestene kan beskrives som ryggraden i årsplanen. Hver fest består av en forberedelsestid, selve festen og bearbeidelsen i etterkant. Da er alle sanger, rim og regler satt sammen til ringlek,

farget av den forestående festens kvalitet. Det samme gjelder de praktiske gjøremål. Eventyrene bærer festens stemning. På denne måten kan barna forbinde seg med festens innhold, gjenkjenne dem med glede og oppdage nye ting i forhold til sin alder. Gjenkjennelse og variasjon over festens innhold skaper forventning og glede. Slik gir

årets rytme gjenklang i menneskets indre. Arbeidet med årstidsfestene og høytidene har som mål:

- Å styrke barnets opplevelse av rytme
- Å formidle sanseinntrykk i forhold til de ulike kvaliteter som hver årstid har
- Å ta barns etterligning på alvor
- Å utvikle barnets takknemlighet, hengivenhet, undring, ærefrykt, omsorg, mot og medfølelse

Slik står det i vår pedagogiske plan.

Rudolf Steiner utviklet en sanselære med i alt 12 sanser.

I den første 7 årsperioden er det de nedre sanser barnet utvikler, de sanser som er knyttet til det fysiske legemet.

Berøringssans - å få oppleve det gode og det sanne. Å få leke med naturmaterialer

Livssans - å få berøring av kjærlige hender. Selv å få berøre sine omgivelser av ulikt materiell

Egenbevegelsessans - å være i bevegelse, mestre sin kropp, oppleve ringlek og frilek. Være ute å få klatre, ballansere, løpe, hoppe, mestre de store bevegelsene

Likevektssansen - det å føle seg vel

Vi stimulerer livssansen ved å ha en tydelig dags, uke og årsrytme.

4 rytmer som korresponderer med vesensleddene:

Årsrytme – stimulerer det fysiske

Månedstrytme – stimulerer eterlegemet / livslegemet, pleier vaner og ferdigheter

Ukerytme – stimulerer astrallegemet, dagenes gjøremål

Dagsrytme – stimulerer jeget, ut/inn ånding.

Høst mot jul:

Å kunne fornemme det at mennesket går mer og mer inn i det indre, det tetter seg til.

Mikaelsfesten: Vi øver mot. Må stole på oss selv

Lanternefest: Vi oppdager et indre lys. Hvordan vi i fellesskap kan skape mye lys.

Adventspirale: Å gå inn i spiralen å komme til seg selv. Å gå ut, å komme til de andre. Selvopplevelse, fellesopplevelse. Man starter

med ett lys, for så å la barnet oppleve hvor mektig det blir når alle lysene er tent.

Hva betyr det å skape den rette stemningen? Den stemningen som vi voksne må bære i oss i, under og etter festen, markeringen. Vi må stå for det vi gjør. Det klisjeaktige blir usant og gjennomskues av barnet. Her er det viktig å belyse festens kvalitet i kollegiet, og sammen se på de tradisjoner som finnes der man er. Hva er godt og skal leve videre, hva kan med fordel endres?

Adventstiden: I mørketiden venter vi på lyset, personifisert i Jesusbarnets fødsel.

Først ett lys, så helt oppunder jul, alle fire.

Adventstiden er glede!

Adventstiden er fastetid!

Adventstiden er ventetid!

Har vi lært å vente på noe?

Eller tar vi alt på forskudd, og for fort.

Er det undring i travelheten?

Fornemmer vi forventning?

Forberedelse.

Sanseopplevelser, ikke tingene vi kan skaffe, kjøpe.

Dufter, materialer, arbeid.

Viljesimpulser.

Notater fra innlegg holdt på den første fagdagen for de som arbeider med 6 åringene, november 2009.

Frodes musikkhjørne

Høstlys

Pentaton melodi
Tekst: Norsa Kulset

se vi ten - ner høst - lys nå ly - set det skal skin - ne

gjen - nom alt det mør - ke grå vi skal ven - ner fin - ne

kom og tenn et lys med meg la det skin - ne på din vei

et - ter høst - en kom - mer vin - ter vår og som - mer

(Kombiner gjerne med klokkespill eller lyre D og G vekselvis.)

Utenfor barnehageporten

Den som står med bena på jorden, står stille. Det er litt visdom i dette ordtaket. Det positive er å ha god kontakt med virkeligheten her og nå, være jordnær og gjenta det man vet virker bra. Men det kan også virke konserverende og verden rundt deg kan plutselig være en annen uten at du merker det

Av og til et det også viktig å sveve litt over jordflaten og kunne se hva vi gjør i perspektiv. Tenker vi regelmessig igjennom hva som virker bra og hva som ikke er så bra? Har vi noen utviklingsprosjekter for å gjøre ting annerledes eller bedre?

Det er en stor styrke at hver Steinerbarnehage er sitt eget lille dronningsrike. Det er kort vei til beslutningene og vi føler vi eier barnehagen. Det gir stor motivasjon for arbeidet. Men det er begrenset hvor store ressurser hver barnehage har til å drive utviklingsarbeid. Vi har kunnskapsmiljøer som Forbundet og Høyskolen. Den opplæring og kursvirksomhet de driver er gull verdt. Barnehagestevnene er også viktige i kunnskaps- og utviklingssammenheng.

Hadde det vært mulig med et større samarbeid om utviklingsarbeid, der også den enkelte barnehage kunne delta? Det skjer antagelig en del ute i barnehagene. Men informasjonen om dette er liten og lite satt i sammenheng.

Hilsen *Margrete Wiig*
Styrer i Haugtussa Ås

Utviklingsarbeid i Steinerbarnehagene:

Småbarna trenger noe nytt

Opprettelsen av småbarnsavdelinger er ett av de største utviklingsarbeidene i steinerbarnehagene dette tiåret.- Dette er en helt ny verden. Vi må ikke lage disse som en dårlig kopi av storebarns-avdelingene, sier Bjørg Lobben Røed i Aurora på Nesodden. Hun var tidlig ute og tok inn de små barna fra 2004.

-Det er litt av et eksperiment for hele samfunnet at ett-åringene nå går i barnehagen. Vi vet ikke så mye om hvordan det vil fungere, innleder Bjørg.- På den annen side er det andre land som har gjort dette lenger enn oss, og vi har særlig sett til Danmark og Sverige.

Ikke kopier de store

-Når en skal starte med små barn er det viktig at en ikke bare tilpasser opplegget for dem fra 3-7. Vi må tenke at barna er der hele dagen og finne en riktig dagsrytme som passer for dem. De små trenger mye omsorg og pleie, stabilt personale og ikke de pedagogiske opplegg som de store har, fortsetter Bjørg.

Det er en stor utfordring. Behovet er kommet veldig raskt og vi skal bygge opp noe helt nytt. Da må vi ikke være for konservative. I forhold til det offentlige har vi likevel et godt utgangspunkt i å legge vekt på små grupper og hjemlige omgivelser.

Hva trenger de små?

-Vi har det antroposofiske menneskesyn som grunnlag, selv om Steiner ikke sa stort om det å drive barnehage. Det han sa var at vi må være etterligningsverdige sanne forbilder for barna. Vi må også se til menneskets utvikling, hva trenger det lille barnet? Her har vi en sjanse til å tenke nytt og selvstendig. Hva trenger de små for at de skal utvikle seg? De skal for eksempel bevege seg og mestre kroppen sin både ute og inne. Hvordan skal omgivelsene se ut da, hva slags leker skal vi ha? Kanskje en skulle legge seg ned på gulvet og se verden derfra?

Det blir viktig å evaluere. Hvordan fungerer sovingen, dagsrytmen, hvorfor blir det stress? Vi må øve iakttagelsen og være villig til å endre ting

Bjørg hadde ikke lyst til å kopiere noen da hun startet i 2004, men forhørte seg litt hos en kollega. Nå reiser hun selv til andre barnehager for å gi råd i oppstartsfasen. Hun plukker gjerne med seg gode ideer også fra offentlige barnehager, særlig på administrasjonssiden.

-Uten å miste vårt særpreg må vi kunne fornye oss. Men det er viktig å vite hvorfor vi gjør ting, sier hun. Og hva legger vi i å skape hjemlige omgivelser for de små, hva betyr egentlig det i praksis?

- Småbarn er en helt ny verden. Dette gjenspeiler seg for lite i utdannelsen og de opplæringstilbud vi gir. Vi må jobbe med hvordan vi kan spe på, slik at det økende antall kolleger som arbeider med småbarn, også kan få et tilbud, avslutter Bjørg.

Ringlek i september

HØSTTAKKEFEST

livet på gården

Mari Rise Knutsen

**Jeg er oppfordret til å dele noen vers og sanger som egner seg til ringleken.
Vi nærmer oss nå HØSTTAKKEFEST, og tematikken er innhøsting og gårdsliv.**

Jeg har ikke klare kildehenvisninger for alle versene, men de er stort sett lært av Mette Hovland, som var lærer ved R. Steinerhøyskolen da jeg begynte på barnehagelærerlinjen i 2000. Vi hadde ringlek hver morgen, og gjennom gjentakelse festet tekster og melodier seg, og dette har blitt en viktig skatt for meg i arbeidet med barna.

Forklaring:

Fet skrift i kursiv = sangtekst,

fet skrift = vers,

(liten skrift i parantes = forslag til bevegelser)

Oppe over skyene skinner solen varm og gul,

(Strekker armene opp, og former en sol)

Vekker alle barna – hver en liten blomst og fugl

(Stryker på kinnene, former en blomst, og så vinger i bevegelse med hendene)

Bjerkene og grantrærne, vaier i den sterke vind,

(Strekker armene opp, først i en rund form, så en spiss form som vi beveger fra side til side)

Se nå kommer hanene for å gale morgenen inn:

(Står på ett bein, former en hanekam med den ene hånden (sprikende fingre) på hodet)

Kykkeliky!

Epler og pærer, de vokser på trærne,

(Armene strekkes opp, svinges frem og tilbake)

og når de blir modne så faller de ned.

(Vi "faller" til bakken, hendene "klaskes" i gulvet)

Noen er gule, og noen er røde,

(Former epler ved lage en rund, hul form med hendene)

vi legger dem i kurvene store og søte.

(Former en rund kurv i armkroken med den ene armen, plukker epler fra bakken, og legger i kurven)

Så setter vi vår kurv på jord,

(Lager en rund form med hendene og setter den foran oss på gulvet)

og setter oss ved siden av.

(Løfter hendene, retter ryggen, plasserer hendene på knærne)

Først peller vi, så skreller vi,

(Former et eple med den ene hånden, piker på stilken, og skreller med den andre)

men kjernehuset gjemmer vi,

(Hånden som utgjorde eplet, knyttes, den andre hånden legges rundt)

og kjernen gjemmer seg i jord,

("Eplehånden" legges på gulvet, med den andre hånden over)

som vokser opp til tre så stort, med epler og pærer.....

(Hendene, og så armene strekkes opp til et nytt tre som svinger grenene (armene) frem og tilbake)

(Inger Brochmann, lett oversatt)

Fingerregler:

Tommeltott han kommer og rister alle plommer.

(Tommeltott vender opp, vrikkes fra side til side)

Slikkepott han bærer dem.

(Slikkepott formes til en "bærende arm")

Langemann han skjærer dem.

(Langemann "skjærer" frem og tilbake)

Gullebrand han får dem,

(Ringefingeren "skreller" frem og tilbake)

Mens Lille Petter Spilemann han får dem

(Lillefingeren holdes frem etter verset - inn i munnen – smattes på)

Nasse Nøff og Nøffe No, de var sultne begge to

(Tommeltottene opp, vrikkes fra side til side)

Bak den store, tunge grind, ventet de på maten sin

(Flette fingrene (bortsett fra tomlene) sammen til en grind. Tomlene opp)

Nasse Nøff og Nøffe No, gned på grinda begge to

(Tomlene gnir frem og tilbake på "fingergrinda")

Strakte seg så lett på tå, - ingen middagsmat de så

(Tomlene strekkes opp)

Nasse Nøff og Nøffe No, var bedrøvet begge to

(Tomlene krummes fortvilet ned)

Da med ett sprang grinda opp, og de styrtet i galopp

(Fingergrinda går opp, tomlene opp, i galopp- takt, veksler de på å være fremst)

Så at Guri maten slo, i den store grisetro

(Forme et spann med hendene som heller ut grisemat)

Nasse Nøff og Nøffe No, de var grådige begge to

(Tomlene opp)

Stupte like i sitt fat, sto med hodet i sin mat.

(Tomlene gjør et "svalestup" – vender ned. Lett grynting)

Klokken fem, melker Mari så fort hun kan

(Vi former hendene til melkende bevegelser)

Klokken seks slår hun melken i såer og spann

(Former et spann med hendene, heller først til venstre og så til høyre)

Klokken syv må Bronen ut å røre på kroppen

(Hendene klappes sammen, og ned på lårene i galopp- takt)

Klokka åtte får Lillegutt melken sin i kroppen

(Former en liten skål med hendene, etter verset drikker vi med smattelyder)

(Fra "Mitt Skattkammer")

Vindmøllen (Pär Ahlbom)

Hele sangen synges på samme tone: H

Høyt i luften jeg nå svinger, mine store, store vinger

(Armene svinger rundt foran kroppen, i store bevegelser)

Hør jeg maler så det knaker, vi skal hjem å bake kaker

(Samme som over)

Se nå kjører vi av sted, mel fra møllen har vi med.

(Vi holder på hverandres skuldre, evt. midje og kjører i tog. Bena lett stampende. Vi kan illustrere opp- og nedoverbakker med å senke og øke tempoet)

Kalender

oktober

- 13-16 Alliance for Childhood Conference
"Childhood in Balance"
Budapest, Ungarn waldorf@waldorf.hu/conferences
- 15-17 Mikaelistevne
"Menneskets forvandling gjennom grenseerfaringer"
Berle, Oslo www.antroposofi.no

november

- 15 Kurs for styrere i steinerbarnehagene chryssula@rshoyskolen.no
- 19 Fri og forsvarlig
Kursrekke i praktisk styrearbeid www.rshoyskolen.no
- 22 Fagdag i førsteklassepedagogikk
Berle, Oslo, kl. 9.30 - 17.15 chryssula@rshoyskolen.no

desember

- 14 "Askeladden og de gode hjelpere.
Esoteriske og kristne aspekter i eventyrets billedspråk."
Otto Krogh, Josefines gate 12, kl. 19.30 www.antroposofi.no

Steinerbarnehagene og steinerskolene i Norge

Steinerbarnehagene

Arendal	Stjerneglimt Steinerbarnehage, Postboks 902, Birkelund, 4859 Arendal, eldbjorg@stjerneglimt.no
Asker	Rudolf Steinerbarnehagen i Asker, Hvalstadlia 3, 1395 Hvalstad, rs.barnehage.asker@gmail.com
Asker	Regnbuen Steinerbarnehage, Nesvangen 4, 1394 Nesbru, regnbuen.steiner@barnehage.no
Askim	Steinersk.Barneh.i indre Østfold, Romsveien 10, 1815 Askim, steinerbarnehagen@hotmail.com
Bergen	Eplekanten Helgeseter Personalbarnehage, Øvre Sædalsvei 247, 5099 Bergen, eplekanten@helgeseter.org
Bergen	Tryllefløyten R.St.skolens barnehage, Rieber Mohnsv. 14, 5231 Paradis, tryllefl@start.no
Bærum	Stjernen/Valmuen/Lillestua Steinerbarnehage, Grav gårdsvei 5, 1358 Jar, barnehagen@stib.no
Brumunddal	Kjerringhaugen Steinerbarnehage, Annerudvegen 35, 2380 Brumunddal, kjerrist@online.no
Drammen	Solstreif Barnehage, Mallinggt. 1, 3044 Drammen, solstrba@online.no
Eidsvoll	Steinerbarnehagen Veslebrunen, Sundbyveien 1, 2074 Eidsvoll Verk, veslebrunen@nsn.no
Fredrikstad	Veslefrikk Steinerbarnehage, Fredriksvei 2, 1662 Rolvsøy, sskbaha@online.no
Gjøvik	Fredvika Steinerbarnehage, Østre Totenvei 14, 2816 Gjøvik, fredvika.barnehage@steinerskolen.no
Gran	Gullfuglen Barnehage, Hjertebo, 2750 Gran, synfaureng@hotmail.com
Hamar	Steinerbarnehagen på Hedemarken, Sandvikaveien 13, 2312 Ottestad, barnehagen.hedemarken@steinerskolen.no
Haugesund	Stiftelsen Soria Moria Steinerbarnehage, Boks 2522, 5512 Haugesund, s-moria@barnehage.no
Hurum	Holtebrekk Familiebarnehage, Holtebrekk, 3490 Klokkearstua, askebarn@start.no
Hurum	Askeladden Steinerbarnehage, Holtebrekk, 3490 Klokkearstua, therese@askeladdensteinerbarnehage.no
Jevnaker	Almgrenda Barnehage, Åsbygda, 3520 Jevnaker, gina.berntsen@steinerskolen.no
Kristiansand	Alvejordet Steinerbarnehage, Andreas Kjærsvei 77, 4615 Kristiansand, post@alvejordet.no
Kristiansand	Blåmann Steinerbarnehage, Trymsvei 13, 4631 Kristiansand, blaa-gn@online.no
Lena	Steinerbarnehagen på Lena, Festad gård, 2850 Lena, sidsel.b.meyer@ostre-toten.kommune.no
Lillehammer	Ringelhorn Steinerbarnehage, Hågåveien 15, 2608 Lillehammer, ringelhorn@gmail.com
Moss	Steinerskolens barnehage i Moss, Pb. 3045, 1506 Moss, karin.kristiansen@steinerskolen.no
Nesodden	Aurora Barnehage, Midtveien, 1458 Fjellstrand, lo-roeed@online.no
Nesoddtangen	Solsikken R.Steinerbarnehage, Støpsvei 31, 1450 Nesoddtangen, solsikken@combitel.no
Nesoddtangen	Haslerud Natur-familiebarnehage, Haslerudveien, 1450 Nesoddtangen areelin@haslerud.net
Nøtterøy	Steinerbarnehagen på Nøtterøy, Furumveien, 3142 Vestskogen, vestfold@steinerskolen.no
Oslo	Eventyrbrua Steinerbarnehage, Storgata 55, 0182 Oslo, eventyrb@online.no
Oslo	Solrosen Barnehage, Incognito Terrasse 9, 0256 Oslo, imaarud@mac.com
Oslo	Linden Rudolf Steinerbarnehage, Hoffsveien 41, 0377 Oslo, lindenbarn@live.no
Oslo	Kattugla Steinerbarnehage, Arnebråtveien 112, 0771 Oslo, kattugla@steinerbarnehagene.no
Oslo	Steinerbarnehagen på Nordstrand, Ljabruveien 90, 1266 Oslo, nordstrand@steinerbarnehagene.no
Rådal	Rosenhagen Steinerbarnehage, Harald Skjoldsvei 42, 5236 Rådal, rosenhagen.barnehage@steinerskolen.no
Sandefjord	Rudolf Steinerbarnehagen i Sandefjord, Gokstadryggen 6, 3217 Sandefjord, steinerbarnehagensandefjord@c2i.net
Skollenborg	Nyhusgården barnehage, Grosvoldveien 144 3619 Skollenborg, nhg-barnehage@hotmail.com
Stavanger	Bukkene Bruse, Skolevollen 19, 4017 Stavanger, bukkenebruse@steinerbarnehagene.no
Stavanger	Villrosen Barnehage, postboks 6060, 4088 Stavanger, villrosen@lyse.net
Stavanger	Biå Steinerbarnehage, Figgjogt 11, 4015 Stavange, r biao.s@online.no
Tromsø	Steinerbarnehagen i Tromsø, Kveldroveien 17b, 9007 Tromsø sbarnstro@broadpark.no
Trondheim	Steinerbarnehage i Trondheim, Melomila 1B, 7018 Trondheim, steinerbarnehagenila@gmail.com
Trondheim	Idavollen Steinerbarnehage, Kantarellveien 20, 1476 Rasta, ivollen@online.no
Trondheim	Steinerbarnehagen Rotnissen, Rotvoll Ø, 7053 Ranheim, post@rotnissen.no www.rotnissen.no
Trondheim	Sommerfuglen Steinerbarnehage, Havsteinekra 7 7021 Trondheim, admin@sommerfuglen.steinerbarnehagene.no
Ålesund	Rudolf Steinerbarnehagen "Stjerneøye", Nørvegjerdet 7, 6009 Ålesund, stjerneoye@stjerneoye.no
Ås	Haugtussa Steinerbarnehage, Haugerudvn 7, 1430 Ås, haugtussa.steinerbarnehage@gmail.com

Støttemedlemmer

Aurland	Spiren Barnehage, ved Sogn Jord og Hagebruksskule, 5745 Aurland, sjh@sfj.no
Sætre	Bjørndalen Gårdsbarnehage, Bjørndalen 18, 3475 Sætre, hei-st@c2i.net
Sætre	Sætre kunst & musikkbarnehage, Søndre Sætrevei 20, 3475 Sætre, saetrekunst-musikkbhg@c2i.net

Steinerskolene – 1.klasser

Asker	Steinerskolen i Asker, Nesvangen 10, 1394 Nesbru, tiwik@gmail.com
Askim	Steinerskolen i Indre Østfold, Romsveien 10, 1815 Askim, askim@steinerskolen.no
Arendal	Steinerskolen i Arendal, Springkleiv 12, 4838 Arendal, arendal@steinerskolen.no
Bergen	Rudolf Steinerskolen i Bergen, Boks 4 Fantoft, 5899 Bergen, bergen@steinerskolen.no
Bergen	Steinerskolen på Skjold, Harald Skjoldsvei 3, 5236 Råda, skjold@steinerskolen.no
Bærum	Steinerskolen i Bærum, Grav gårdsvei, 1358 Jar, grav@steinerskolen.no
Eidsvoll	Steinerskolen på Eidsvoll, Furulundsguta 4, 2074 Eidsvoll Verk, eidsvoll@steinerskolen.no
Fosen	Steinerskolen på Fosen, Austrått Gård, 7140 Opphaug, steinfo@online.no
Fredrikstad	Steinerskolen i Fredrikstad, Boks 92, 1662 Rolvsøy, sskfredr@online.no
Gjøvik	Steinerskolen Gjøvik / Toten, Østre Totenvei, 2816 Gjøvik, gjoevik@steinerskolen.no
Hamar	Steinerskolen på Hedemarken, Boks 100, 2312 Ottestad, hedemarken@steinerskolen.no
Haugesund	Steinerskolen i Haugesund, Boks 2506, 5512 Haugesund, haugesund@steinerskolen.no
Hurum	Steinerskolen i Hurum, Holtebrekk, 3490 Klokkearstua, hurum@steinerskolen.no
Kristiansand	Steinerskolen i Kristiansand, Trymsvei 13, 4631 Kristiansand, kristiansand@steinerskolen.no
Lillehammer	Steinerskolen i Lillehammer, Heimtunveien 36 2608 Lillehammer, lillehammer@steinerskolen.no
Lørenskog	Rudolf Steinerskolen i Lørenskog, Kantarellveien 10, 1476 Rasta, loresnskog@steinerskolen.no
Moss	Steinerskolen i Moss, Boks 3045, 1506 Moss, moss@steinerskolen.no
Nesodden	Steinerskolen på Nesodden, Skolefald, 1450 Nesoddtangen, nesodden@steinerskolen.no
Oslo	Rudolf Steinerskolen i Oslo, Boks 25, Hovseter, 0770 Oslo, barnebraaten@rsio.no
Oslo	Steinerskolen på Nordstrand, Solveien 113, 1162 Oslo, nordstrand@steinerskolen.no
Oslo	Helsepedagogisk Steinerskolen i Oslo, Ljabrubakken 50, 1165 Oslo, hrso@steinerskolen.no
Ringerike	Steinerskolen på Ringerike, Alm Gård, 3520 Jevnaker, ringerike@steinerskolen.no
Ringsaker	Furu Steinerskole, Løkendalsvegen 241, 2360 Rudshøgda, post@furusteinerskolen.no
Stavanger	Steinerskolen i Stavanger, Skolevollen 19, 4017 Stavanger, stavanger@steinerskolen.no
Tromsø	Steinerskolen i Tromsø, Inga Sparboesvei 41, 9007 Tromsø, steiners@online.no
Trondheim	Steinerskolen i Trondhei, Mellomila 1-5, 7018 Trondheim, trine.rostad@c2i.net
Trondheim	Steinerskolen på Rotvoll, Rotvoll Allé 1, 7053 Ranheim, steinerskolen@rotvoll.no
Vestfold	Rudolf Steinerskolen i Vestfold, Furumveien, 3142 Vestskogen, vestfold@steinerskolen.no
Ålesund	Steinerskolen i Ålesund, Parkgata 11, 6003 Ålesund, aalesund@steinerskolen.no
Ås	Steinerskolen i Ås, Haugerudveien 25, 1430 Ås, aas@steinerskolen.no

B ECONOMIQUE

Returadresse:
Årstidsbrevet,
Birkebeinervegen 18,
2618 Lillehammer.

